

**Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede**

**Špela Škrbina
doc. dr. Igor Škamperle**

**ANDROGIN KOT ZDRUŽITEV IN PRESEGANJE
ČLOVEŠKE SPOLNE DELITVE**

Diplomsko delo

Ljubljana, november 2002

KAZALO

I. UVOD.....	3
II. BIOLOŠKI IN SOCIOLOŠKI SPOL	8
II.1. Ali sta res samo dva spola?.....	8
II.2. Je spol določen zato, da se ohranja hierarhija?.....	11
II.3. Spolna identiteta	12
III. O ANDROGINIH IN ANDROGINOSTI.....	17
III.1. Izvor	17
III.2. Anima in animus	18
III.3. Hermafroditizem, androginitet	22
III.3.1. Združitev	23
III.3.2. Simbolnost.....	27
III.3.3. Združitev, enost, androginitet skozi religije	35
III.3.4. Androginitet in plemena	38
IV. PRIHODNOST SPOLOV	40
V. SKLEP.....	44
VI. SEZNAM LITERATURE.....	48

I. UVOD

V tretjem letniku smo poslušali predavanja, kako se duša človeka spušča v podzemlje, kako se človek išče, spoznava. In tudi, kako ima ženska v svojem nezavednem kategorije moških ali pa eno prevladujočo, in kako se enako kopiči tudi v moškem nezavednem, le da gre za nasprotni spol. Torej sta tako v moški duši kot v ženski združeni kategorije feminine kot maskulinega. Tovrstna razmišljanja so me privlačila, prav tako, da bi izvedela, kako do tega pride in tudi zakaj.

Skozi študij so bile moje seminarske in izpitne naloge vedno usmerjene k spolnim študijam, zato pogosto homoseksualnost, transvestizem, posvojitev otrok za homoseksualne pare. Človekove pravice in boj zanje so mi blizu. Kot sem lahko ugotovila, so bili to odkloni od normalnega. V antični Grčiji seveda tako priljubljena homoseksualnost, še posebej za moške višjega stanu, ki so se s tem samo še potrjevali, je bila sicer dejanje (obnašanje) sodrge. Med drugo svetovno vojno, na primer, so jih razvrščali posebej in tudi iztrebili. Krivili so razvoj človeka, saj so najbrž onemogočali prost tok izbire in tako krčili krog. Še posebej zaničevane ali celo neomenjane, nepriznane, so bile ženske, torej lesbijke.

Normalnost se je s časom spreminjala in drugačnost je dobila svoj prostor, četudi ne vseh pravic.

Pri androginiteti so mi bile pretekle naloge v pomoč, saj se tudi tam vzpostavlja vprašanje spolov. Ali dejansko obstajata dva točno določena, nasproti si stoječa spola, ali je spolov resnično toliko, kot si jih lahko zamislimo, kot meni Kate Bornstein, ko razmišlja o spolnih izobčencih. Družbeno določena in priznana sta osnovna dva – moški in ženski. Vse ostalo so nepravilnosti.

Ker je relativno malo literature, ki se nanaša na konkretno androginitet, je diplomska naloga sestavljena iz več delov. Prvi, sociološki in biološki, tolmači spole, spolne kategorije, družbeni vidik, identiteto, ki je povezana s spolom; tu ugotavljam, kaj je biološko dano in kaj družbeno pripisano, katero drži in katero zavržemo. Ali so za spol krivi kromosomi ali so odgovorni hormoni?

Drugi del išče korenine. Platon je trdil, da del človeštva izhaja iz androginov. Izvor in telesna podoba ima tudi dušo, psiho. Kaj se dogaja v človekovem nezavednem, kje se začne blodnja po iskanju samega sebe in druge polovice, in zakaj? Tristan in Izolda kot v pravljici sta primer iskanja nasprotja iz nezavednega.

V tretjem delu poskušam odgovoriti na vprašanje, kaj je s preseganjem delitve in kaj z združitvijo. Za kakšne simbole gre, katera so si tako nasprotna, da se lahko združijo, kako poteka preseganje in podobno. Nekaj takih pojavov je v božanskem svetu, nekaj v predmetnem, nekaj simbolnem, pa tudi v umetnosti.

Na koncu se še enkrat vrnem k medicini in družbi, njihovim odločitvam in družbeni predpisanosti. Zanima me prihodnost spolov, trend premikanja določenih dveh k tretjemu, iz katerega naj bi izhajali.

Metode, ki sem jih uporabila, so analitične narave. Iz virov, literature in člankov črpam ideje in misli, ki jih potem poskušam primerjati med sabo. Kot sem že omenila, ni veliko konkretne literature ali idej, ki bi se nanašali posebej na androginitet in preseganje te. Iz teorij spolov sem poskušala aplicirati predpostavke izbranih avtorjev na problematiko tretjega spola. Tako se lotim simbolične primerjave nadgradnje in izvora, pa nekaj religioznih primerjav, ki jih prav gotovo obstaja še več, tudi znotraj vsake religije, ne samo pri najvišjem predstavniku vsake od teh. Zgolj telesne teorije in tiste družbene so deljene na medicinske in feministične. Objektivnost je tu bolj vprašaj.

Kar se naslova naloge tiče, se morda zdi zanimivo to, da nima kaj dosti z mojim izbranim študijskim področjem. Kaj bi pa novinar naj vedel o fenomenu androginitete? No, k sreči mi je moje izbrano področje – kulturološko – omogočilo širši diapazon poznavanja družbene (družboslovne) problematike. Zato, ker sem želela pri tem se še kaj naučiti in se za nalogo potruditi bolj kot na primer z radijskim intervjujem, sem izbrala tudi nekaj specifičnega za kulturologijo.

Za hermafrodita so ljudje že nekje slišali... ampak androginitet! Kaj je že to? Tako je izpadlo ob vsakem pomenkovanju o tem, »kaj pa ti delaš za diplomu?« O duši raje ne razlagamo, najlaže je pokazati na živem primeru in tako sem skrčila opis svoje diplomske naloge na takega človeka, ki mu ne moreš natančno določiti, ali je moški ali ženska. Srečujemo jih, morda ne vsak dan, ampak vseeno precej pogosto. Vsakdo izmed nas je že kdaj koga videl. Če ne drugače, je bil na televiziji že kdaj kaj poneumljajoč film, ki naj bi prikazoval androginiteta, ali pač kak dokumentarni film, ki je razlagal stvari seveda bolj s strokovnega vidika.

Androginitet je torej veliko. Navsezadnje se ti sčasoma zazdi, da jo vsebuje skoraj vsaka druga stvar, predmet, simbol, s katerim se srečaš. Tako majhno, pa hkrati tako veliko. Ravno zato, ker tega ne moreš popolnoma razložiti, je pa prisotno, ta občutek malce moti. In tudi

zato, da bom zdaj vedela bolje razložiti, kaj je androgin, kako do tega pride pri človeku in kaj to pomeni v simbolnem smislu, mi ni žal, da sem se za tako temo odločila. kljub ne ravno pestri ponudbi konkretne literature, na katero bi se lahko sklicevala.

Ko se v prvem delu lotevam družbenih vidikov telesa in identitete, pa potem še z medicinskega vidika, je prisotnih kar nekaj feminističnih trditev. Vendar so te še najbolj naklonjene vsem odmikom od norm, ki jih postavlja heteroseksualnemu, monogamnemu enospolnemu, čistospolnemu človeku (kot vzoru) zahodna družba. Najbrž kje v kaki plemenski družbi nič ni tako odklonsko. in tudi oni ne odklonilni do tovrstnih pojavov. Zahod se pač trudi vse perfekcionalizirati. Morda bo trend kibersveta prevladal, in takrat bo Zahod spet napel vse sile, da bo posameznik popoln, pa bo začel ustvarjati androginičen spol človeka kot obujenje tistega človeka, iz katerega smo se (po Platonovem) razvili.

»Formatiranje« in »normalizacija« zarodka, predvsaditveno genetsko diagnosticiranje, raziskave genetskih »poprakov« - videti je, da prizadevanja raziskovalcev, ki jih financirajo veliki farmacevtski laboratoriji, segajo čez robove preprečevanja genetskih degenerativnih bolezni in prestopajo k projektu drugačnega reda: ustvarjanju »popolnega« človeškega bitja. Vzpostavlja se nova oblika evgenike, brez »negativne« nasilnosti nacistične evgenike, a zato s »pozitivno« nasilnostjo naprednega kapitalizma. Kar pomeni, da se izločanje v imenu popolne rase ne izvaja več nad človeškimi populacijami, ampak nad virtualnimi in »nevidnimi« živimi bitji, nad to novo surovino medicinske industrije: zarodki. In ne izvaja je neka zunanja oblastna instanca, marveč sam potrošnik novih medicinskih izdelkov, ki je že osvojil in ponotranjil normativne fantazme. Lahko bi pričakovali, da bodo disidentska telesa tako dokončno izgnana iz realnega in se bodo pojavljala zgolj na dovoljenih robovih imaginarnega ter umetnosti. Kot realnim telesom pa jim grozi iztrebljenje. (Klonaris, Thomadaki, 2002: 35)

V zahodni družbi je tako vse bolj ali manj determinirano s trendi, zato bomo lahko hipotezo Thomadakijeve in Klonarisove morda ovrgli. Ukvarjanje s telesom se tako pogosto zdi ena glavnih področij sodobne družbe. Ženska dela na tem, da je močna (izdelana v fitnessu), vitka, lepa, da ima lepe lase; in tudi moško telo naj bi bilo zdravo, krepko, lepo... potem je treba vzpostaviti tudi ravnotežje med močjo moškega in ženske, saj noben od njiju naj ne bi bil nadvladan. Idealna mešanica obojega, nadgradnja pravzaprav, bi bilo ravno androgino telo in duša – tako ne bi bilo tiste vladajoče pozicije enega novega bitja. Predvidevam torej, da se bo tja podalo človeštvo.

Ko sem se lotevala dela, v katerem pojasnujem izvor androgina, animo in animus, pa združitev in drugo, sem si resnično želela, da bi lahko celotno diplomsko nalogo napisala kot pravljičo. Ali pač vsaj ta del. prvi del je bil vsekakor bolj prizemljen, bolj beauvoirski, saj se mi je zdelo, da četudi se z njo človek ne bi strinjal, vsekakor dobro p(r)odaja svojo teorijo.

Ta drugi del, tako zelena pravljiča, se začinja s platonovo razlago o androginu kot začetniku naše vrste. Že njegova teorija je precej pravljična, kaj šele knjigi Roberta A. Johnsona. Midva in Ona sta bila inspirativno gradivo in hkrati zelo obrazložljivo sredstvo za razlago anime in animusa, pa tudi svojevrstna življenjska lekcija za naivneže ali zgolj sanjače, za katere je vsaka enostavnost preveč enostavna, da bi jo kot tako ujel.

Poleg teh del mi je bil v oporo in navdih tudi Janek Musek, ki s svojo razlago simbolov človeka pripravi do stanja, ko začne razmišljati, kaj vse vsebujejo stvari okoli njega in kmalu ugotovi, da je za vse potrebna nekakšna združitev.

Pogosto (če ne kar zmeraj) iščemo v naravi in posebej pri sočloveku neko popolnost. Še posebej, kadar gre za izbiro partnerja. Johnson pravi, da takrat izbirata anima ali animus. Ampak dejstvo je, da se v nekom združuje telo, tista fiziološkost, ki je ne zanemarimo, pa njegova duša, njegov duh. Telo samo za misleče, racionalno, ne-zgolj-nagonsko bitje ni dovolj. pa kljub temu rečemo za koga, da nima duše, da je prazen... Spet hočemo popolno zmes fizičnega in metafizičnega, telesa in energije.

No, pravljiča ni nastala.

Drugače, seveda, je bilo prvi povod za tako delo in za vse prejšnje naloge, ki so temeljile na neenakosti spolov in na odstopanjih od norm, kršenje pravic »tistih ostalih«. Napadi na shodih in manifestacijah drugače spolno usmerjenih, nestrpnost nekaterih subkultur, nestrpnost celo strokovnjakov in konec koncev Slovencev, ko so na slovenskem izboru za pesem evrovizije izbrali Sestre, torej skupino treh transvestitov. Toleranca in upoštevanje ne samo svojega prav sta se takrat potuhnili. Potuhne pa se tudi vsakršno zatiranje pravic drugače spolno usmerjenih. Odmeva na to, da nekoga ne zaposlijo, ker češ da je homoseksualec, kar ni. in tudi bolj slab na to, da nekoga pretepejo, zato ker v eni od nadaljevank igra homoseksualca. Deviacije tako niso ravno toplo sprejete v (bolj ali manj zahodni) javnosti. Ne srečujemo ljudi, ki bi s prstom kazali na androgina, češ da ne dobi službe, ker bi se morda kdo počutil nelagodno ali celo ogroženo v njegovi prisotnosti, dvomim pa, da se to ne dogaja. Vse izven norm naj ostaja zunaj našega prostora. Odvisni smo vendarle od trendov.

»Zakaj bi se morala družbenospolna identiteta zgostiti na majhnem anatomskem predelu in zakaj bi morala ta skupinica celic oblikovati otok znotraj sicer interaktivnih in generirajočih možganov? Kakšen dokaz podpira domnevo, da obstaja razmerje med nekaj celicami in osebno identiteto? Zakaj bi morala biti družbenospolna identiteta fiksna lastnost, enkrat in za zmeraj določena posameznikova narava, medtem ko sestavine identitete, kot so spomin in mišljenje, čustva in motivacija, veljajo za spremenjive in predstavljajo vzorce procesov, razširjenih po vseh možganih?« (Spaink po Ines Orobio de Castro, 2002: 56)

II. BIOLOŠKI IN SOCIOLOŠKI SPOL

II.1. Ali sta res samo dva spola?

Razmerja med biološkim spolom (sex) in kulturnim spolom (gender) niso jasna iz opazovanj, ki jim pravijo alternativni spolni načrti – tako na primer imajo nekatere kulture tretji spol, obstaja hermafroditizem, da so lahko ideologije spolov polimorfne, prej kot dimorfne, ali da

pač vse kulture ne delujejo po principu razlikovanja na moško in žensko. Biološki spol za socialni / kulturni spol ni pomemben. (Sørensen, 2000: 57)

Naša, to je zahodna družba ima spola »popredalčkana«. Vsa izstopanja so deviantna in zatorej nedopustna ali vsaj neekvivalentna od nekdanj priznanima kategorijama spolov. Spola določamo pri rojstvu novorojenčkov. V mnogo družbah se novorojenčki rodijo z drugačnimi (»čudnimi«) spolnimi znaki. Take medicina in seveda družba popravljata. Sodobna zahodna medicina hermafroditov ne dopušča.

Kasneje lahko zaznamo veliko število moških hormonov v ženskah ali ženskih hormonov v moških. Toda to je treba po kriterijih zadovoljitve družbe potlačiti in sprejeti spol, ki ga posamezniku predpiše družba – to je na podlagi njegovih spolnih znakov.

V naravi pa ni nič dokončno. Meje so zabrisane, nejasno določene, kar potem v kulturi povzroči še dodatno zmedo, zato ljudje prilagodijo kriterije povprečju.

Razlika med moškim in ženskim tipom ni vedno povsem razločna; med njima včasih opazimo dimorfizme – v barvi dlake, razporeditvi lis in prog – ki se zdijo popolnoma naključni; na drugi strani pa se dogaja, da ju ni mogoče ločevati med seboj in da se njune funkcije komajda razlikujejo. (Beauvoir, 1999: 53)

Med kriterije, ki jih ljudje uporabljajo, da človeku določijo spol, sodijo telesni znaki. Šele nato, ko se lahko zaplete, pridejo v poštev tudi vedenjski in tekstualni znaki.

Telesni znaki so telo, lasje, obleka, glas, koža in gibanje (Bornstein, 1999: 28). Po teh nekoliko lažje na prvi pogled sodimo, ali je bitje pred nami moški ali ženska (recimo, da je tako naša ocena »še« upravičena).

Vedenjski znaki so vedenjski vzorci, spodobnost, protokoli in drža. Podobno kot telesni znaki se tudi vedenjski znaki spreminjajo časovno in kulturno (ibid, 1999: 28).

Tekstualni znaki so zgodovine, pričevanja, imena, družabni krogi, odnosi – pravi ali napačni – ki podpirajo želene spolne značilnosti (ibid, 1999: 29).

Vedenjski in tekstualni znaki so eksplicitni za kulturno določanje spola. Telesna zgradba priča o tem, da človeka na podlagi biološke osnove prisodimo k enemu od obeh spolov (na Zahodu), medtem ko vedenje in tekstualnost bolj nakazujeta kulturno določenost, kjer je pomemben tudi nanašajoči se individuum, če pa družba dovoljuje, je lahko človek tudi kakega drugega spola.

Biološko določanje spola se včasih zatakne.

Hermafroditi naj bi bili z vidika genotipa večinoma ženski osebk, ki so naknadno dobili moški značaj : lahko bi rekli, da se moški organizem takoj definira kot moški, medtem ko ženski zarodek omahuje, ali naj sprejme svojo ženskost; a te prve jecljajoče poskuse zarodkovega življenja zaenkrat še preslabo poznamo, da bi jim lahko določili kak smisel. (Beauvoir, 1999: 54)

Tudi Kate Bornstein podobno razmišlja o določanju spola. Najprej je moški, raje kot brezspolnež.

V naši kulturi so spolne značilnosti, tako kot določitev spola, pripisane falocentrično. To pomeni, da je nekdo moški, dokler ni druge zaznave. (Bornstein, 1999: 30)

Spol je zatorej tudi razredno določujoč. Vladujoči spol je moški, zatorej se nujno postavljamo v eno od obeh kategorij – vladajoč ali vladan. Heteroseksualnost kot prevladujoča usmerjenost je tako (moralno? reprodukcijsko?) edina dovoljena. Tu ne gre za vprašanje spolov, niti za vprašanje ljubezni, in tudi ne za vprašanje siceršnje morale heteroseksualnih parov. Vendar bi se lahko androginitet nekako primerjala z biseksualnostjo. Gre za večjo izbiro, drugačno izbiro. Ali pač danost. Obe kategoriji sta sredina med nasprotjema (moško – žensko in heteroseksualnost – homoseksualnost).

Moškim in ženskam se torej pripisujejo neki znaki, vsak trdno sodi v svojo kategorijo. S tem so povezani miti:

Mitski znaki so kulturni in subkulturni miti, ki podpirajo pripadnost danemu spolu. Miti naše kulture so tovrstni arhetipi: šibkejši spol, neumna blondinka, močna molčeča oseba in boljša polovica. Seksualna usmerjenost kot znak v vladajoči kulturi poudarja heteroseksualni imperativ. (Bornstein, 1999: 30)

Očitno je torej, da falocentrična družba postavlja moškega na višji položaj in so tako stereotipi, ki se tega dotikajo, v prid moškim. *Dinamika moči kot znak pomeni oblike komunikacije, komunikacijske tehnike in stopnje agresivnosti, asertivnosti, vztrajnosti in*

ambicioznosti. (Bornstein, 1999: 30) Pa tudi če bi bilo obratno, je še vedno tu dimorfnost spolov, ki pa dovoljuje zveze moški – ženska.

Spolna vloga se nanaša na različno participacijo moških in žensk v družbenih, ekonomskih, političnih in religioznih institucijah znotraj specifičnega kulturnega okvira. Spolne vloge opisujejo, kaj ljudje počnejo in katere dejavnosti ter obnašanja se smatrajo kot primerna za kategorijo spola. (Hays – Gilpin, K., Whitley, D. S., 2000: 79)

Spolne značilnosti, ki jih pripišemo nekemu, so odvisne od tega, kako jih ta posameznik izraža in kako jih mi zaznavamo. Lahko sicer, da jim mi zaznavamo napačno, ampak tako nas uči kultura. Tisti, ki bo »napačne« znake pravilno zaznal, bo sam »napačno« razmišljal. Znaki, ki jih uvrščamo v dve kategoriji, torej moške in ženske znake, se tudi sami uvrščajo v bipolarni spolni sistem, čeprav lahko veljajo tudi za spremenljivejši spolni sistem, tudi za tiste neuvrščene spole, ki jih ne sme biti.

Mnogokrat doživimo, da ljudje menijo, da je spol naraven. Naravna, to je biološka danost, naj bi določila spol in naj bi določila, da se počutimo kot moški ali ženske. In to celo pri liberalno usmerjenih ljudeh, ki dopuščajo, da se moški čuti ujetega v žensko telo ali obratno. Ne dovoljujemo tavanja nekje vmes. Biološki spol implicira na prepričanje o prevladi telesa, ko skušamo določiti identiteto. In ravno na tega se sklicujejo ljudje, ko nekemu pripišejo enega od obeh (dovoljenih) spolov. Spol pa ima kombinacije vrste telesa, hormonov, spolnih organov, kromosomov, reproduktivnih organov ali drugih esenc.

Obstajajo, poleg parov XX in XY, še nekateri običajni nizi spolnih kromosomov, vključno z XXY, XXX, YYY, XYY in XO. Ali to pomeni, da poleg dveh obstaja več spolov? (Bornstein, 1999: 55) Če verjamemo Platonu, potem gotovo.

II.2. Je spol določen zato, da se ohranja hierarhija?

Od kod izvira spol? Od kod še kar naprej prihaja? Ali je res »naraven«? Kaj ima spol opraviti s penisi, vaginami, kromosomi ali oblačenjem? S hormoni, črtali za ustnice, prsmi, plešavostjo ali bradami? Spol bi lahko razumeli kot razredni sistem. Če govorimo o spolu, imamo tadva razreda – ženskega in moškega. Kot v sleherni binarnosti, ima tudi tukaj ena stran vedno več moči kot druga. Ena bo vedno zatirala drugo. Pomembnost sistema dveh spolov ni nič drugega kot pomembnost ohranjanja nesorazmerja moči, in vse, kar je odvisno od tega, je nedotakljivo. (Bornstein, 1999: 105)

Grška umetnost je tipična (poleg seveda dejanske zgodovine) za postavljanje enega spola nad drugim. Umetniki – kiparji in slikarji – so upodabljali lepo grajene dečke. Sicer so bili rahlo feminilni, ampak moškimi je to pristojalo. Grki so prav tako opravičevali moško homoseksualnost, ki bi bila za ženske seveda nedopustna in ogabna. Prevlada moškega spola nad ženskim torej izvira iz preteklosti, čeprav bo kakšna antropologinja rekla, da pač morajo imeti neko tolažilno nagrado, češ, ženske so pač uspešnejše...

Kultura vsiljuje neke razlike, s katerimi se hote ali nehote moramo ukvarjati. Četudi sprva niso mišljene na spole. Nehote zaznamo razlike med spoloma, ki so tako enemu kot drugemu vrojene, in na ta način zanemarjamo in hkrati priznavamo spolni sistem. Če bi se namesto na razlike, ki odpadejo na ženske in moške, osredotočili na idejo o spolu in jo razdelali, bi najbrž razlike postale manjše.

Androgenost predpostavlja, da je na eni strani spektruma moška snov in na drugi strani ženska snov. In nekje na sredi te ravne črte je idealna zmes »moškega« in »ženskega«. Vendar pa, če rečemo, da obstaja »sredina«, potem androgenost v resnici ohranja nasprotja. Ko pravimo, da imamo »moško stran« in »žensko stran«, se slepimo za vse čudovite odtenke identitete, ki smo jih sposobni vsi. Androgenost lahko razumemo kot past bipolarnega spolnega sistema, saj razvija naprej idejo o dveh-in-samo-dveh-spolih. (Bornstein, 1999: 107)

Glede na kombinacije kromosomov in druge kombinacije spolnih znakov ali znakov, ki na spol implicirajo, je najbrž res širok spekter spolov, ki pa jih morda tudi zaradi lažjega razumevanja delimo v eno od obeh skupin – ali čisto ženski znaki ali pa čisto moški.

II.3. Spolna identiteta

Noben sistem, nobena kultura človeka ne pušča, da bi bil brez spolne identitete. Tudi brez spola nekdo ne more biti prav dolgo. Taki ljudje so izobčenci in so zasmehovani. Družba namreč nekako ne pozna šale, humorja, kadar gre za spolno delitev. Posmeh, ne smeh.

Prav tako obstajajo domneve, da obstajata dva spola in posledično samo dve spolni kategoriji, torej smo lahko enega ali drugega spola. In identiteto tega spola tudi imamo. Kajti težko bi si predstavljali, da nimamo spola, da torej ne sodimo v nobeno od kategorij in smo – brezspolni. Spol nam nalaga tudi določene zadolžitve, ki pa jih kot brezspolneži ne bi imeli.

Z identiteto so lahko težave. Ponavadi se definiramo s stvarmi zunaj nas. Zlasti kadar se definiramo glede na hrano, ki jo uživamo, droge, ki jih uživamo, ali vrsto zabave, ki se ji radi prepuščamo. Težave nastopijo tudi takrat, ko se definiramo glede na rasno pripadnost, zaposlitev, odnose, višino dohodkov, lastnine, starost, seksualno usmerjenost, razredno pripadnost, politično prepričanje ali kraj bivanja. Te stvari so prehodne in ko se spremenijo – in res se spreminjajo – imamo identitetne krize. (Bornstein, 1999: 108)

Obstaja tudi domneva, če bi se definirali kot brezspolne, bi bili manj zmedeni vsaj glede identitete – njenega razvoja in kriz, povezanih z njo. Ravno to, da se sprašujemo o identiteti, nam daje misliti o našem spolu in binarnosti spolnega sistema.

Kadar se hormonsko ravnovesje ne vzpostavi in kadar se jasno ne uresniči nobena od obeh spolnih potencialnosti, nastopi medspolno stanje. (Beauvoir, 1999: 44)

Spolni sistem, kakršnega poznamo, se opira na vsesplošno mnenje, da je nespremenljiv. Da bi se spremenil, bi zahteval prostost gibanja spolov. Če bi lahko tavalili od enega spola do drugega, od ene spolne vloge do druge in tudi zunaj dveh, bi lahko spol odpravili. In če bi odpravili spol, ne bi prihajalo do klasifikacij, podrejanj in tudi ne do identitetnih kriz.

Spol ni varen.

Če spremenim spol, tvegam umor, samomor ali življenje, oropano polovice svojih zmožnosti.

*Če sem rojena s telesom z mešanimi spolnimi znaki,
tvegam, da me bodo razsekali – popravili, okrnili.
spol ni varen.*

In spol ni razumen.

*Ni razumno govoriti, da je mavrica črno – bela.
ni razumno zahtevati, da sodimo samo v eno ali drugo vrsto.
ni razumno, da ljudi označujemo zato, da bi jih zatirali
kot ženske ali jih poveličevali kot moške.
Spol ni razumen.*

(Bornstein, 1999: 113)

Konkretno ne obstaja telo – objekt, kakršno opisujejo učenjaki, ampak telo, kakršno doživlja subjekt. Ženski osebek je ženska, kolikor se dojema kot taka. Narava ne definira ženske: ona sama se definira s tem, ko si v svojem čustvenem svetu po svoje prisvoji naravo. (Beauvoir, 1999: 67)

Dvoumnosti in nasprotja so sicer dobrodošla le na duhovnih in religioznih področjih, kjer se z razrešitvijo vmesnih kategorij, kot so transvestizem, homoseksualnost, transeksualnost in hermafroditizem, ne obremenjujejo. *Hinduizem ne le sprejema take dvoumnosti, ampak jih razume tudi kot pomembne in celo močne. (Bornstein po Serena Nanda, Neither Men Nor Women : The Hijras of India, 1990; 1999: 120)*

Spolna identiteta se nanaša na individualno občutenje bodisi nje bodisi njega kot ženske ali moškega. Ta vidik spola ne sovpada nujno s kategorijo spola, ki bi jo posamezniku pripisali drugi. (Hays – Gilpin, K., Whitley, D. S., 2000: 79) Kljub temu se ljudje bojijo priznati. Javni linč obstaja, ne glede na to, da nikomur ne bi škodili, če bi lastno idetiteto priznali sebi, kaj šele drugim.

Osebna identiteta je značilna po svoji dvojnosti. Nanaša se na vsakega posameznika in je sestavljena iz dveh polov, iz *avtoidentifikacije, kar je tista identiteta, ki jo posameznik samemu sebi pripiše, o kateri sodi, da mu pripada, da je le njemu lastna, in*

identifikacije, ki je posamezniku določena, kar pomeni, da mu jo prisodi ali določi družba ter je taka identiteta družbeno dodeljena in priznana ali celo vsiljevana skozi položaj, ugled, pravice in dolžnosti, ki so družbeno opredeljene. (Južnič, 1993: 11-12)

Tako nam družba namreč narekuje, kaj je prav in kaj ne, tudi kaj je zaželeno in kaj ni sprejeto. Telo pa je tisto, na podlagi česar se predstavimo ali izkazujemo svojo identiteto. Telo in telesni znaki nam omogočajo prepoznavanje in zaznavanje drugih. To pa je spet odvisno od tega, kako sprejmemo svoje telo, s katerega sklepamo na druge.

S telesom se torej v popolnem smislu identifikacijsko predstavljamo drugim in pri tem tudi izpostavljamo. Dali smo ga namreč v presojo in tako v sprejemanje ali odklanjanje. (ibid, 1993: 29)

Četudi upamo, da ne bomo presojani skozi telo in zaradi tega, je telo najintimnejši del identitete in zato tudi njen središčni del, pravi Stane Južnič. Spolna identiteta, nadalje, je življenjski proces prepoznavanja in samoopredeljevanja. Veliko vlogo ima tu odraščanje, pa spolno dozorevanje in ugašanje sposobnosti za razmnoževanje kot družbeni pritiski in kulturno ustaljeni vzorci ženskosti in moškosti, ki bi jih moral posameznik upoštevati. Spolna identiteta pa ne zajema vedno pojma popolne in izključujoče moškosti in ženskosti. Odvisni smo od samopercepcije.

Fizična podoba spola, ki jo v prvi vrsti označijo genitalne strukture (spolovila in rodila) in potem še sekundarni spolni znaki (kot so prsi, boki, razlike v dlakavosti itd.), ni vselej dokončna spolna identiteta. Potreben ji je »možganski spol«, kot lahko splošno imenujemo doživljanje in sprejemanje spola. (ibid., 1993: 47)

Psihološki spol ali družbeni spol, to je tisti, ki si ga pripišemo sami oziroma nam ga pripiše družba, torej ni nujno povezan z biološkim spolom. Kadar spolne identitete ne sovpadajo, pogosto prihaja do nelagodja. Še posebej takrat, ko družbe kakršnekoli diverzije, nedoločenosti ali zapletenosti med različnimi spolnimi identitetami ne morejo sprejeti in jih ne priznavajo.

Kot so pokazale znanstvene raziskave, sta genetični in hormonalni spol lahko razdružena. Tako se zgodi, da lahko imajo nekatere ženske zaradi pričujočega gena moškosti tudi večje

izločanje moških hormonov, kar naj bi jim predstavljalo svojevrsten privilegij. S tem so se srečevali tudi na Olimpijskih igrah, kjer od leta 1967 delajo genetske teste, s katerimi dokazujejo spol. Ker so tako pri nekaterih ženskah naleteli na presežke moških hormonov, so jih vnaprej diskvalificirali oziroma izločili in s tem ogrozili osebno identiteto teh tekmovalk. Od »sumljivih« zahtevajo certifikat ženskosti, da bi s tem upravičile svoj nastop. Včasih je to izgledalo tako, da je na primer Mednarodna atletska federacija zahtevala »zgolj« pregled zunanjih genitalij in na podlagi tega odločila o ustreznosti spola. Olimpijskemu komiteju se je to zdelo premalo. Po njihovem mnenju so ženske s poudarjenimi moškimi hormoni dosegale prevelike uspehe, zato so domnevali, da so androgenizirane. Njihov strah je družbeno pogojen, saj sta uradno sprejeta dva spola, »prevelikih uspehov« potem ne bi imeli čemu pripisati. Konkretno je leta 1985 na take težave naletela španska tekačica čez ovire Maria Patino. Na univerzijadi na Japonskem so s testiranjem ugotovili, da je genetski test Marii pripisal moški spol. V resnici je šlo samo za atipične genetske kombinacije. Marii so svetovali, da se pretvarja, da je zbolela in potihoma odide, potem pa so ji odvzeli vse naslove in jo iz španske nacionalne atletske zveze izključili. Patinova pa ni edina, ki se ji je to zgodilo. Kot v dokaz v nasprotno so nekatere od teh žensk, ki jim niso znali določiti spola, pa so jim zato pripisali moškega in se za tem laže skrili, kasneje celo rodile!

Spol se oblikuje na podlagi kromosomske sestave zarodka. Enotna masa, iz katere se razvija, se začne oblikovati v enega od obeh družbeno priznanih spolov šele v osmem tednu. Takrat namreč moške spolne žleze začnejo izločati hormone, ki vplivajo na razvoj moških zunanjih spolnih organov, zavračajo pa razvoj ženskih.

Pri ženskah lahko gre motnja v razvoju spolnih organov iz encimske napake v nadledvični žlezi. Proizvaja se več moških spolnih hormonov. Ženski se poveča klitoris, vhod v nožnico pa se začne zapirati. Klitoris potem spominja na manjši penis. Poleg tega dobi ženska še nižan glas in postane bolj poraščena. Take spremembe pa so bolezenskega izvora in se lahko pojavijo med puberteto ali pri zreli, odrasli ženski, če ta zboli na nadledvični žlezi.

Če se zgodi, da otroku pri rojstvu ne znajo določiti spola, ker so zunanji spolni znaki drugačni od genetskih znakov, se znanost raje odloči, da takemu dojenčku da ženski spol. Korekcijska plastična operacija pri tem pomeni kirurški poseg in hormonsko terapijo. Menda je, spremeniti otroka iz interseksualnega stanja v žensko, tudi bolj funkcionalno. Z dobro anatomsko korekcijo spolnih organov so nekatere take ženske sposobne imeti otroke in živeti življenje spola, ki mu (ji) ga pripišejo zdravniki in starši takrat, ko se rodi.

Malo več demokracije na tem področju je seveda v Ameriki. Tam ne gre več nujno popravljati dvojnih znakov; društvo interseksualcev celo zastopa pravice otroka do samoodločbe in ostro nasprotujejo nujnim korekcijam. Operativni posegi v spol pomenijo tudi fizično in psihično škodo.

Pri spolni identiteti moramo razčistiti, da pojma transseksualnost in hermafroditizem nista povezana. Transseksualci menjajo spol, pravi hermafroditi pa so v družbi tako ali tako zelo redki, pravi Južnič. Večkrat je govora o psevdohermafroditizmu. *V takem primeru delujejo gonade enega spola, spolni organi ali genitalije pa bi kazali na pripadnost drugemu spolu. Ena od kliničnih preiskav nam pove o takih primerih, da so ugotovili, kako obstaja namesto klitorisa kratek penis, zavrt navzdol, pod njim sta dve odprtini, notranjih genitalij pa ni mogoče otipati. Vselej je pripisana v takem primeru ženska identiteta. Za razliko od hermafroditizma transseksualnost pomeni le nezadovoljstvo s spolom, ki je anatomsko neoporečen.* (Južnič, 1993: 55)

Ker človek vse zajema in dojema skozi kulturo, tudi telesno identiteto vključujemo v družbeno identiteto. Ta je označena kot vrednostni sistem, v katerem smo naučeni nekih vrednot, elementov, pričakovanj, verovanj, pravil in konvencij. Ti pa nadalje omogočajo človeku kot članu neke skupine, *da torej med seboj komunicirajo in razvijajo svoje ustvarjalne potencialne.* (ibid., 179)

III. O ANDROGINIH IN ANDROGINOSTI

III.1. Izvor

Pred zmotami in zmedami so bili trije spoli - ženski, moški in spol androginov. Vsi trije so imeli iz dveh delov zraslo valjasto telo, ki je imelo dva navzven obrnjena obraza na skupni glavi. Vsako tako telo je imelo dva para rok in dva para nog, udi in spolovila so bila dvojna. S toliko okončinami so se zlahka premikali in prekopicovali. Hodili so pokončno, kadar pa se jim je mudilo, je bil zaradi svojih osmih okončin androgin zelo hiter in se je premikal kot kak akrobat. Bili so močni in prevzetni in so ogrožali tudi bogove. Bogovi so se zato počutili ogrožene in razvili svojo obrambno tehniko. Hoteli so jih zatreti. Veliko odrešilno misel je podal Zeus. Razkosajmo jih na dvoje, je rekel, vsak posamezni del bo nemočen in hkrati bomo dobili enkrat več ljudi, ki bodo služili našemu kraljestvu. Če bodo še naprej prevzetni, jih bom ponovno razklal na polovico, pa naj skačejo po eni nogi! In tako sta Zeus in Apolon prerezala ljudi. Apolon jim je potegnil kožo čez trebuh, naredil voz in ga zašil – danes imamo tu popek, *edini spomin na katastrofo, ki je nekoč prizadela človeški rod.* (Platon, 1960: 33)

Ljudje, razdeljeni na dva dela, so bili zelo nesrečni in so večino svojega časa porabili za to, da so iskali svojo drugo polovico. Mnogo jih je od lakote pomrlo. Zeusu so se bitja zasmilila. Njihova spolovila je prestavil na sprednjo stran, da so se lahko z najdenimi polovicami vsaj parila, razmnoževala. Prej so imela ta polovična bitja namreč spolovila na zadnjem delu telesa in so plodila kar v zemljo. Ko so se iskala, so bila ta polovična bitja čisto obupana in nezmožna početi karkoli, kar bi jim omogočalo obstoj. Ko so našla svojo drugo polovico, so se močno oklenila eden drugega. Polovici sta koprneli ena po drugi in to koprnenje naj bi ustvarjal Eros. Erosova naloga je namreč spajanje prvotne bitnosti, *ki dela iz dvojega eno in zdravi človeško pamet.* (ibid., 1960: 77)

Danes tega bitja ni več, ime »androgin« pa se rabi le še v zaničljivem pomenu. (ibid., 1960: 75)

Tako torej smo nastali današnji ljudje: eni iz prvotnih celih mož, drugi iz prvotnih celi žená, tretji iz dvospolnih androginov...Samo tisti, ki so del mešanega bitja nekdanjih dvospolnikov, imajo nagnjenje do drugega spola. (ibid., 1960: 34)

Če bi Platonova domneva, da smo ljudje nastali iz prvotnih dvospolnikov, držala, bi bili najbrž dandanes bolj strpni do androginov, ki jih srečujemo. Prevladuje namreč edina

normalna spolna usmerjenost, ki je monogamna heteroseksualnost in ljudje morajo imeti enega od obeh spolov. Nedopustno bi bilo, verjeti da je večina ljudi ravno plod androgina. »Božja« perspektiva androginiteti je torej ta, da je iz njih nastala približno kaka polovica populacije. Kakšni so notranji procesi, kaj je androginitet?

III.2. Anima in animus

Androginitet v gnosticizmu je prej netelesno kot telesno stanje. (Segal, 1992: 114)

V netelesnosti pa sta anima in animus, dela duše.

Za animo pojmuje vse tiste lastnosti in prvine v moškem nezavednem, ki so po naravi ženske. To je del njegovega integriranega nezavednega. Je najbrž tista ženska, ki jo išče še iz časa, ko je Zeus dvospolnika preklal na dvoje.

Anima je sveta ženska. (Johnson, 1993: 156)

V naravi anime je, da ustvarja domišljijsko plat življenja. Kadar njene fantazije zavestno doživimo na simbolni ravni, ustvari svet blišča, pogled na brezčasni univerzum, ki nas dviguje iz meja osebnega življenja in nas seznanja z univerzalnim in večnim. (ibid., 1993: 148)

Anima je podoba duše. Ta zavaja moškega od vrednot in globine. Je umetna nevesta, ki se poroči z moškim zaradi napačnih vrednot. (Hillman, 1994: 97)

Kadar moški spi ljubezenski napoj, vidi v ženski animo, svojo dušo. (Johnson, 1993: 67)

Iskanje svoje ženske je dolgotrajen proces, v katerem moški pravzaprav živijo. Težko se je odpovedati predstavi o idealni ženski, ki nekje gotovo je. Ta se ujema s tisto podobo, ki jo moški nosi v nezavednem, pa naj bo ta podobna materi ali pa prav vse drugo kot to.

Animus je princip moškega v ženski, ki ustvarja ravnotežje in ji daje drugačne lastnosti kot bi ji jih čista feminitet. Ponavadi je animus posebljen v obliki moške sile in se v ženskih sanjah pojavlja v obliki moškega lika. *Kadar se ženska zaljubi, vidi v minljivem moškem pred sabo vedno projiciran animus. (Johnson, 1993: 67)*

Ta moški se mora, tako kot ženska podoba pri moškem, ujemati s tem, kar si ženska zamišlja kot idealnega moškega, pa naj bo ta mišičast, uravnotežena zmes lepega izgleda in bistrega duha ali pa čisti genialec.

Tako pri enih kot pri drugih je lahko anima / animus bolj ali manj na površju.

Nezavedno ne more biti zavedno; luna ima svojo temno plat, sonce zaide in ne more vsepovsod sijati naenkrat, in tudi Bog ima dve roki. Pozornost in zbranost terjata od nekih stvari, da so izven vidnega (vizijskega) polja, da ostanejo v temi. Temno pa je iz dveh razlogov: ker je nujno potlačeno in ker še ni imelo časa in prostora priti na svetlo. To je notranja tema, zemlja novega bitja, ki je in potentia. Obstajata še tema preteklosti in tema prihodnosti. Zadaž za potlačeno temo in osebno senco je arhetipska senca, princip ne-bitja, ki je poimenovana kot Hudič, Zlo, Izvirni greh, Smrt, eksistencialna Ničevost, kot prima materia. (Hillman, 1994: 72)

Nezavedno žensko ali moško je v vsakomur in mu pomaga slediti črti. Črta je seveda lahko bolj ali manj vijugasta. Nekateri raziskovalci vidijo v animi nagajivko, oportunistko, kar je razvidno tudi iz mita o Tristanu in Izoldi. *Izolda... je notranji ideal večno ženskega, boginja, ki prebiva v moški psihi, podoba lepote in popolnosti, ki v njem navdihuje občutek življenjskega smisla.* (Johnson, 1993: 66) Tristan si jo je namreč celo življenje želel spet najti in dobiti, četudi je bila poročena, prav tako pa tudi on. Nobena ni tako odgovarjala njegovim animi, kot projekcija duše v Izoldo. Izolda, torej duša, ga je zmedla in zahtevala žrtev za vsako ceno.

Anima pomeni v latinščini duša. Jung je besedo privzel, saj je verjel, da anima posebej tisti del psihe, ki so ga imenovali duša. Moški ima občutek, da bo v duši, animi, našel smisel življenja (tako Tristan v Izoldi), neko združenje v enost, tisto popolnost in ekstazo. Anima moškemu omogoča, da se sooči s svojo notranjostjo, se z njo poveže in tako tudi z nezavednim svoje psihe. Moški si psiho zamišljajo kot uresničitev, izpolnitev sanj, kot neko boginjo. Življenje dobi določeno vrednost (dokler se podoba ženske sklada s projekcijo anime vanjo).

Duša ni le neko čustvo, ki ga nosimo s sabo, da bi ga po potrebi uporabili, sicer pa se zanj ne zmenimo. Tudi duša zahteva malo človekovega časa in truda. Kadar jo ignorira, pobesni. Anima se zakadi vanj z njegovim lastnim mečem in preti, da ga bo prebodla. Zmoti njegovo

življenje, povzroči obsesije in nevroze in najde pot v projekcije in pretrese romantične ljubezni. Anima z mečem v roki je nevarno bitje, ki lahko na svoji poti pusti uničevalno sled. A tako kot Izolda zna tudi anima skleniti mir. Če jo gremo iskat, če jo obravnavamo enakopravno, če iščemo njen svet in njeno modrost, bo sklenila mir in nam odprla svoj notranji svet.

Anima nam pošilja vesti o miru. Notranje žensko – najsi bo v moškem ali v ženski – bo ponavadi pozabilo na zamere, pozabilo na pretekle rane, če sta mu v sedanjosti ponujena iskrena navezanost in naklonjenost. (Johnson, 1993: 79-80)

Animo povezujejo z različnimi razpoloženji, ki naj bi bila tipično ženska – od muhavosti, nepopustljivosti, samopomilovanja, občutka šibkosti in potrnosti in depresije, pa čustvenost, čutnost in nežnost. Anima je tudi tista, ki proizvaja žensko obliko in razlikovanje občutkov samih. Gorečnost pa razširja v ljubezen. *Vegetativna, naravi podobna anima se zdi intimno povezana z vegetativnim neprostovoljnim živčnim sistemom, njegovim razpoloženjem in prehodnostjo ter reakcijami, njegovo nedostopnost neposrednemu nadzoru volje, nadzoru prostovoljnega živčnega sistema. (Hillman, 1994: 210)*

Menda za animo tudi drži, da je povezana z življenjem v vodi, življenjem živali, torej z instinkti (večja čutnost žensk), s tokom občutkov, pa s tekočino, z ritmom, z naravo in fizičnimi ugodji. Psihično popolnost moškega taka anima doseže s pomembnostjo svoje očarljivosti in privlačnosti, ki je tukaj pač nujna. Skozi animo je posameznik (moški) voden v popolno očetovstvo, v svojo (torej očetovsko) moškost. Pot, s katero doseže večjo, stabilnejšo in močnejšo moškost, gre skozi intimne asociacije njegove notranje ženskosti. Od tega posameznik ne more odstopiti, ne more se izogniti animi. Če bi se ji izmikal, bi ta postala še bolj uvita, bolj zapeljiva in zahtevna. Iz tega sledi, da se anime pravzaprav ne da ujeti. Podoba, ki se z njo sklada, je neka iluzija, ki deluje nekaj časa. Ko bi mislil, da jo je ujel ali da se je ujela sama, bi odvihrala. Kar daje nek smisel moškemu iskanju svoje usodne ženske. Če bi jo ujel, potem bi stagniral tudi sam. Ne bi bilo več presenečenj. Dokler pa jo odkriva, se preseneča.

V vsakem spolu je integriran drugi spol, ki izgleda kot del sence vsakega posameznika. Drugi v posamezniku dobi svoj spol (senca v moškem je ženska). Če ga ta senca zavrne, se to pokaže kot kritično soočenje, s katerim se spopadajo ženske in moški v sodobnosti. Kriza identitete, tako zaradi zavrnitve kot morda zaradi napačne interpretacije sveta. Kot sem že

omenila, človek vsaj enkrat v življenju doživi krizo identitete, tu pa gre tudi za vprašanje spola, pa pridruženo za koncept anime. Tisti drugi, ki v človeku dobi spol, torej anima in animus, predstavlja *izgubljene dele osebnosti, ki se zdijo tuji in drugačni od ega, pa kličejo po vključitvi in dialogu z egom.* (Hauke, 2000: 133)

Normalno je, da so drugačni od posameznikovega ega. Kadar iščemo popolnega partnerja, iščemo pri njem neko misterioznost, ki jo skušamo razvozlati, pa vendar upamo, da je ne bomo, ker nas tako ohranja žive, njih pa zanimive. Če bi partnerja do potankosti spoznali, bi bile to podobnosti z našim egom, ali pa bi jih k temu skušali približati. Tega pa nočemo povsem. Podoba se potem lahko razblini in anima postane normalna, čisto običajna ženska.

Anima je vse od pradavnih izvirov naravna zaročenka, mati – sestra – hči – nevesta moškega; pomeni družico, za katero si je endogamna nagnjenost zaman prizadevala, da bi jo dosegla v podobi matere in sestre. Predstavlja tisto stremljenje, ki je moralo biti od najtemnejših časov prazgodovine žrtvovano. (Jung, 1996: 59)

Animo skušajo zapeljati v napačno smer, jo zmesti stran od njene prave vloge, vloge kraljice notranjega sveta. Vsi želimo imeti esencialne stvari pod nadzorom. Zato animo moški spreminjajo v zunanjo, tj. fizično žensko. To delajo moški s pomočjo projekcije. To je dobro za njihov ego, kajti na ta način jo, animo, poseduje in z njo upravlja, kakor pač želi. Zaprl bi jo v žensko telo in jo izkusil na telesnem nivoju, na nečem zunanjem. Vendar če hoče moški to animo ohraniti (tista skrivnostnost!), mora biti pripravljen projekcijo ideala umakniti s predmeta poželenja. *Samo tako lahko odigra anima v njegovi psihi pravilno vlogo.* (Johnson, 1993: 93)

Ko moški animi vrne arhetipskost, ker se odpove projiciranju anime v neko žensko (ali ženske v svojem življenju), obdrži animo na njenem mestu, torej kraljevanju v njegovem nezavednem, pa tudi integriteto ženske, ki jo le tako, da vanjo ne projicira božanske anime, lahko doživi kot neko celoto. Anima pa v tem primeru deluje med moškim egom in njegovim nezavednim. Naporno bi bilo, če bi bila anima vedno na meji med tem, kaj bi moški želel in dejansko imel. Animo bi namreč moral pustiti notri ali pa jo spremeniti v zunanjo dramo. Ne more pa ženska igrati vloge njegove anime. Pa tudi anima ne more igrati vseh dolžnosti, kot jih bo običajna ženska s svojimi lastnostmi.

S poroko bi se stvari še dodatno zakomplicirale. Dokler je moški zaljubljen v svojo animo, ki jo gladko pretvori v svojo izbranko, se zdi najsrečnejše bitje. Toda ko mine zaljubljenost in

začne razmišljati racionalno, ta morda ni tako podobna njegovi arhetipski podobi idealne ženske, ki jo ima (ne)uzaveščeno.

Tudi pri ženskah je tako. Ko pari zavračajo poroko, češ da nanjo niso pripravljene, ker je prevelika odgovornost, naj bi v resnici šlo za to, da se bojijo ločiti od svoje notranje vizije, notranjega ideala, od iskanja popolne manifestacije anime in animusa, torej iskanju božanske ljubezni. Zavezanost navadnemu človeku je odpoved svojemu animusu ali animi.

Ženstvenost je v obeh, v ženski in moškemu. Moški z zakonom izgubi animo in preveliko navezanost na mater, ženska pa se z leti odtuja od svoje ženstvenosti, to pa hitro posuši in zamrzne tak par v instant može in žene, povsod arhetipsko podobne. Gre za grobo, grenko, brez posebnega okusa, iskanje življenjske vode, za katero oba upata, da jo najdeta z novo izkušnjo. (Hillman, 1994: 111)

Od anime moški veliko pričakuje. Ta naj bi mu dajala energijo, mu poživila življenje, dala občutek smisla in smeri in vznemirila vsakdanji ritem. Ampak ne bi pa smela diktirati ritma. Moški bi ravnal, kakor se zahoče njemu in se od anime ne bi ničesar učil, ker bi ona tako hotela, in je zato tudi noče obravnavati kot enakopravne.

Ko je zveza prava in so vrata odprta, dve psihi lebdita skupaj. Nekateri temu pravijo »srečanje duš«. V tem trenutku, ko vzamemo tega drugega kot del sebe, nekateri izgubijo občutek, kdo je kdo in kaj je tvoje – kaj moje. To lahko postane folie à deux. Iz dobrih razlogov se zato držimo raje ega; ego nas ohranja neodvisno nedolžne, neokužene, s čistim pogledom. (Hillman, 1994: 22)

III.3. Hermafroditizem, androginitet

Dejansko se pogosto dogaja, da diferenciacija spolnih celic ne privede do razcepa vrste na dva tipa: obe vrsti celic lahko pripadata istemu osebk. To velja za hermafroditske vrste. (Beauvoir, 1999: 33)

Živalske vrste imajo predstavnike v hermafroditskih vrstah. In človeško družbo si zato (človek kot najvišje razvita žival) lahko zamišljamo kot družbo, ki bi se razmnoževala s

partenogenezo in bi jo sestavljali hermafroditi. Pri hermafroditih gre za osebkke, katerim pripadajo tako moške kot ženske celice in so zatorej samozadostni.

Hermafrodit(izem) izhaja iz grške mitologije: Zeus je bil velik ljubimec boginj in lepih zemeljskih žena. Poročen je bil s sestro Hero, ki si ga je označila že pri njegovem rojstvu. Vendar je bil Zeus promiskuiteten. V združitvi z Okeanovo hčerjo Diono se jima je rodila Afrodita, v ljubimkanju z Atlasovo hčerjo Maio pa Hermes. Afrodita je bila boginja ljubezni in lepote in je nosila vse ljubezenske čare v svojem pasu. Hermes pa je bil bog spretnosti in zvijače. In tudi Hermes in Afrodita sta imela potomca – sina Hermafroditosa. Ta se je v *tesnem ljubezenskem objemu z nimfo Salmakis zrastel popolnoma s telesom svoje ljubljenske in je tako postal iz dečka in deklice eno, dvospolno bitje.* (Schwab, 1988: 858). Hermafroditos je bil sicer Erosov spremljevalec.

Hermafroditi so, poleg združitve celic, združitve najmočnejših in največjih nasprotij. Niso posledica primitivne nediferenciacije, kajti če bi to bilo res, potem bi do danes že izginili kot posledica širjenja civilizacije. *Z razvojem civilizacije pa se je prvotno biseksualno bitje razvilo v simbol združitve osebnosti, simbol sebstva, kjer boj nasprotij najde svoj mir.* (Segal, 1992: 117)

III.3.1. Združitev

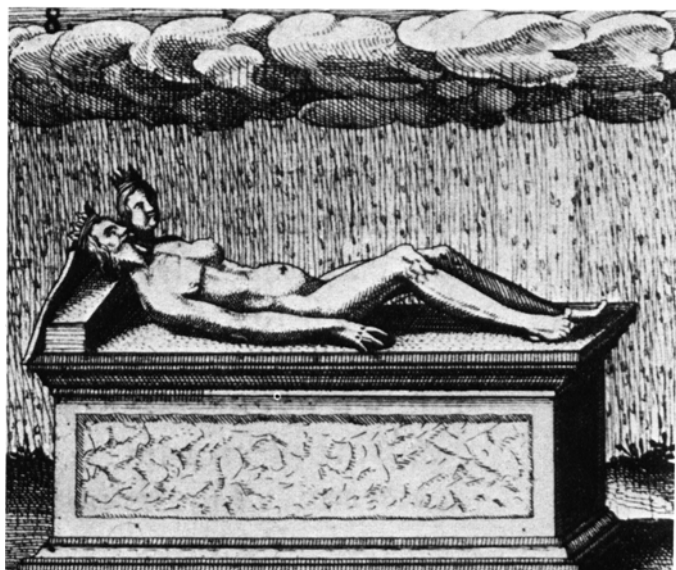
Združitev pomeni spoj nasprotij, kar simbolizira in vzdržuje mnogoterost narave. Videli bomo, da ravno z združitvijo nastane neka nova entiteta s čisto svojimi lastnostmi. Združitev ne poteka le na telesni ravni, ampak predvsem na dušni. Zgodi se mistična poroka, lebdenje duš, počitek in novo bitje, Eno, center. *Hermafrodit je nastal iz samooplojenega zmaja, ki ni nihče drug kot Merkur, anima mundi. Hermafrodit je drugače imenovan tudi Rebis (narejen iz dveh), pogosto upodobljen kot povzdigovanje.* (Segal, 1992: 147)

Hermafrodit ali rebis sta torej še dva izraza, s katerim lahko označimo androgina, je simbol, s katerim prikažemo dosežek združitve moškega in ženskega principa v enem telesu.

Jung je odkril, da je psiha androgina, da je sestavljena tako iz moških kot iz ženskih lastnosti. Vsak moški in vsaka ženska sta opremljena s psihološko strukturo. Ta vsebuje bogastvo obeh narav, obeh plati, skupkov moči in sposobnosti. Psiha naj bi se sama razdelila na dopolnjujoči se nasprotji in ju predstavljala kot nasprotji moško – žensko. Ene lastnosti zato označuje kot moške, druge pa kot ženske. Ti dve nasprotji sta med sabo v ravnovesju in se dopolnjujeta. Česar nima moški, ima ženska in obratno. *Nobena človeška vrednota ali lastnost ni kompletna sama po sebi: če hočemo biti uravnoteženi in celoviti, se mora združiti s svojim moškim ali ženskim »tovarišem«.* (Johnson, 1993: 29) Bipolarnost duše zato za popolnost terja združitev enih in drugih elementov. Tako dosežemo harmonijo in mir.

Moška in ženska psiha sta se združila v sveti poroki. Kralj Gabrico (Sonce) in kraljična Beja (Luna) predstavljata skriven atribut ženske (Gabrico) in nezavedno vsebino moške psihe, animo (Beja).

Beja in Gabrico se potopita v vodnjak in se združita v bazenu. Ležeča v grobnici vsak zase deloma umreta, saj iz njiju z združitvijo nastane nova celota, novo telo. Tu nastopi tišina in mir in počitek. Njune energije, ki sta jo imela, ni več. Ni je več v prej ustaljeni obliki. Gabricus in Beja zdaj postaneta hermafrodit, moški in ženska v enem. Če pogledamo psiho, to pomeni, da sta se združila moški jaz in ženska nezavedna anima ter ženska zavest in moški nezavedni animus. S tem, ko sta se razgradila Gabricus in Beja, se je spočela nova entiteta, *duša pa se le z muko ločuje od mrtvih teles.* (Jung, 1996: 65)

Združitev (vir: Jung, 1996: 65)

Plod poroke sonca in lune je potem predstavljen kot rebis, hermafrodit (Hermes in Afrodita). Hermafrodit vsebuje elemente sonca in lune. Simboliziran je kot mrtvo telo, hermafroditsko truplo v grobu, ki je trhlo in črne barve. Nova oblika, ki iz tega nastane, je nebeška moč, je vpliv, duh od zgoraj. Duh mrtvega se dviga in daje prostor nebeškemu vplivu, ki se nanj spušča. Novo nastala figura hermafrodita je krilata in *je simbol poduhovljenega telesa, telesa, v katerem duh gospodari vsem drugim elementom, tudi kamnu, belem in rdečem.* (Mileusnić – Đorđević, 1985: 175)

V nezavednem se združita moško in žensko. Na novo nastale stvari skorajda ni mogoče ločiti ali razlikovati. Ne moremo reči, ali je spoj moški ali ženski, zlasti če gre za popolno združenost nasprotij. Gre torej za prastanje stvari in to je cilj, ki ga želimo doseči – združitev večno nasproti si stoječih elementov. Po združitvi je konfliktno stanje mirujoče in ponovno je vse v stanju neločljive enosti.

Kralj Aion je bil krilat moški z levjo glavo, bil je ovit s kačo, ki se je vzpenjala čez njegovo glavo. In kralj Aion je bil kralj ključev v Mitrovem kultu. Predstavljal je neskončni čas in dolgo trajanje. Njegova zmožnost je bila, uničevati in ustvarjati vse stvari. Torej tudi združevati v nove entitete. Levja glava je predstavljala poletno znamenje živalskega kroga, sončno, kača, ki se je vzpenjala preko njegove rame, pa simbolizira zimo, čas mokrote. Aion tako pomeni združitev dveh nasprotij, združi svetlobo in temo, suho in mokro, moško in žensko, stvarjenje in uničenje. Njegovi ključi pa so ključi k preteklosti in sedanjosti.

O združenju govori tudi Izoldina poroka. Izolda se je poročila s kraljem, ki ni bil Tristan. Njena anima se je vrnila v notranje kraljestvo. Združila sta se moški in ženski princip. Sebstvo je bilo dopolnjeno in postalo celota. *Kraljeva poroka nam pove, da je pravilno, če se anima združi z notranjim kraljem.* (Johnson, 1993: 92) Izolda je sicer še naprej hrepenela po Tristanu, vendar je njena psiha združila njeno zavest z nezavednim animusom, saj ga lahko projicira v kogarkoli pač.

Moški in ženski princip sta v naravi vedno ločena, sonce kot oče in luna kot mati. Skozi umetnost alkimije se morata ta dva principa združiti. Plod te poroke je rojstvo filozofskega kamna, hermafrodit, torej združena moški in ženski princip. *Simbol človeške popolnosti je hermafrodit, kjer morata biti duša in duh stopljena v eno.* (Mileusnić – Đorđević, 1985: 195) Aristotel je materije označeval in ločeval skozi temeljne njihove lastnosti. V materijah je našel neke splošne lastnosti, ki bi jih lahko našel povsod. Označil je vlažno, mokro, hladno,

toplo, suho, težko, lahko, trdo in mehko. Še posebej pa je izpostavil kot prave pralastnosti toplo, hladno, suho in vlažno. Gre za nasprotja, ki so nezdružljiva. Vendar ugotavlja, da *elementarne vsebine vedno kažejo svoje moči v združevanju*. (Mileusić – Đorđević, 1985: 30)

Z združevanjem nasprotij nastane androgin. Z združenjem ženskega zavednega in moškega animusa ter moškega zavednega in ženske anime prav tako nastane androgina duša. Nova celota, ki v procesu združitve nastane, ima svoje lastnosti in je ločena od stvariteljev.

Med najznamenitejšimi triadami združitve je gotovo triada moški – ženska – dvospolni človek (androgin, hermafrodit). Že med prazgodovinskimi kipci lahko najdemo take, ki jih ne moremo preprosto kategorizirati v enega od dveh spolov, saj tudi ti nakazujejo dvojne spolne znake. Androgini nastopajo v številnih mitih v skoraj vseh svetovnih kulturah. Androgine predstave dostikrat srečamo tudi v sanjah, fantaziji in umetniškem ustvarjanju. Že od Platona dalje pa se človek poskuša spoprijeti z idejo (ali resnico) o spolni različnosti, ravno zaradi ideje o androginu. *Androgin predstavlja projekcijo človekove popolnosti in nujno pomeni višje bitje, bodisi kot bitje izvora, iz katerega je človek kot enospolno bitje »degradiral«, bodisi kot predstavo bodočega idealnega bitja*. (Musek, 1990: 44)

V triadah združitve je tisti tretju člen pogosto produkt parnih členov, središče. To velja za androgina in tudi druge, na primer za kentavra, satira, grifona, zmaja, pernate kače in druge. Pri teh simbolih gre za združevanje različnih bistev in narav – na primer ženske in moške, človeške in živalske, človeške in božje, zemeljske in nebeške. Ker so take stvaritve dejansko združenje dveh različnih ali popolnoma si različnih delov, jih to naredi posebej zanimive in privlačne, zato so jih tudi umetniki pogosto upodabljali. *Tipičen primer sta na primer zmaj in pernata kača (...): kompozicija nasprotujočih si simbolov oziroma atributov »kačastega« in »krilatega« ali »pernatega« napoveduje sintezo, hkrati pa tudi ambivalentnost obeh bitij, ki združujeta nižje aspekte (zemeljsko, podzemno, nagonsko, temno) z višjimi (duhovno, svobodno, svetlo)*. (ibid., 1990: 45)

Takih simbolov sinteze pa ne moremo popolnoma ločiti od ambivalentnosti obeh nasprotujočih si delov, ki jima pripisujemo izvor združitve v srednje simbole. Ti srednji simboli vsebujejo namreč različne principe in vsebine, ki jih imata »izvirnika«. Za dobre simbole združitve pa imamo tiste na novo nastale simbole, ki ne le združujejo ali predstavljajo mešanico elementov obeh polov, ampak jih združujejo in presegajo, tako da dajejo končno novo podobo in nove lastnosti v spoju – nastane nova substanca in z njo nove kvalitete, ki pa

jih poslej mni mogoče zreducirati na lastnosti izvornih substanc. Izvorne lastnosti nova substanca povzame na višji ravni, jih ukinja in združuje v novo kvaliteto. To je razvidno tudi v rabi simbolike alkohola v alkimiji. Po alkimijskem nauku je namreč alkohol spoj vode in ognja, torej združuje dva nasprotna si elementa in ju seveda presega. Alkohol je voda življenja, ki vsebuje načelo ognja kot svoj izvorni princip. Tudi androgin na ta način simbolizira združenje moškega in ženske, toda na višjem nivoju – tukaj poseže v praznovorno in idealno popolnost in celovitost bitja, gre do simbola nerazdeljenega popolnega človeka (kar smo spoznali pri Platonu).

III.3.2. Simbolnost

Temeljni sistemov simbolike so vselej predstave naših izkustev stvarnosti: svetlo in temno, živo in mrtvo, dan in noč, belo in črno, glasno in tiho, toplo in hladno, suho in vlažno, bližina in oddaljenost, sredina in obrobje, zgoraj in spodaj, levo in desno, duh in materija, nebo in zemlja, roditelj in rojenec, oče in mati, moški in ženska, oče (mati) in sin (hčerka), človek in žival, kultura in narava. Vsi ti binarni pari predstavljajo idealno možnost, da z njimi (simbolično) označimo vse najpomembnejše binarne aspekte notranje in zunanje stvarnosti, pravi Janek Musek.

Osnovne simbolne dvojice se širijo na tak način, da so med njiju postavljeni vmesni simbolni členi. Prvotni simbolni par in njun vmesni, srednji člen tako tvorijo neko simbolno triado. Srednji člen simbolizira prehod od enega pola k drugemu, lahko prehod med njima, njuno združitev ali pa njun proizvod. Duša ni zgolj prehodna stopnja med materialnim in duhovnim, marveč izraža nek poseben posredovalni in povezovalni položaj v odnosu do enega in drugega pola. Če vzamemo čisti duh, ni v njem nič materialnega; v čisti materiji pa ni čisto nič duhovne substance. Duša pa predstavlja spoj med obema, med materijo in duhovnostjo, ne pa njune sredine ali povprečja. Vezana je na telo, pa je ne telesna, ampak duhovna substanca.

V simbolih mnogokrat najdemo nasprotne si elemente združene. Simboli kažejo na neko mogočnost, iz katere se poraja vse drugo. Tudi krog kot center nečesa.

Center je »posrednik, ki pomirja sovražnika«, očitno simbol združitve. (Segal, 1992: 147)

Center ali sredino potrebujemo za ravnovesje. Svet ne bi mogel delovati, obstajati, če ne bi bilo sredine, na katero bi se naslajal in iz katere bi črpal. Sredino zato jemljemo kot simbol središča stvarnosti. Poleg tega je ne smemo jemati le kot dodatek drugim principom (na primer binarnim nasprotjem), kajti ta sredina je združitev teh principov in hkrati njihova nadgradnja v nov, višji princip. Je njihovo izhodišče in stičišče.

Središče spada med temeljne simbole izvora in porekla kozmosa in stvarnosti. Središče se pogosto simbolno nanaša na boga. Bog naj bi bil središče vseh središč.

Središče pomeni izvor, žarišče in jedro vseh kozmičnih sil in nasprotij. Gre za osredotočenost, istosmernost, pa tudi za izsevanje, različnost in razhodnost. Zato, ker se središče dostikrat pojavlja kot izvor in iztek. Je torej simbol poenotenja, prežemanja in sinteze. S simboliko središča so povezani tudi križ, krog in kvadrat. V središču pa lahko vidimo tudi jedro, steblo, popok sveta ali življenja, tudi stičišča, križišča in osi. Vemo, da se os in središče ujemata. Izhajanje se vrača v isto točko.

Mandala je arhetipični simbol popolnosti, izravnave nasprotij in sebstva, piše Musek. *Mandala – je oboje – univerzalni simbol in simbol univerzalnosti. Je temeljni simbol celosti.* (Mandala, 1995: 16)

Mandalični ples (združitve) poteka v krogu. Krog izvira iz sebe in se vase vrača. To je prizor potopitve višje zavesti. *Razumemo ga kot povezavo, vzpostavljeno med zavestjo individuuma v višji simbol združitve.* (Braunen, 1998: 122)

Mandala (vir: www.budism-org.us)

Svojevrsten krog, cikel ustvarja tudi Uroboros, to je kača, ki grize svoj rep. Na sredini te kače je zapisano *hen io pan*, kar pomeni eno je vse. Kačina glava je začetek in rep njen konec. Proces, ki ga izvede, je cikel, skozenj teče nova energija, zaokroži začetek in konec in ju združi.

Eno je kača, ki ima svoj strup v skladu z dvema sestavinama... Eno je vse in skozi njega je tudi njim vse, če pa nimaš vsega, je vse nič. (Mileusnić – Đorđević, 1985: 16)

Ta kača Uroboros pomeni novo rojstvo. Skozenj lahko vidimo zeleno popolnost. Ta popolnost je enost, ki jo Uroboros doseže s spajanjem glave in repa. Ta združitev je stanje duše in stanje biti.

Lev simbolizira sonce, poletni znak živalskega cikla. Dva leva pa sta simbola duše in duha. Ko ju ujamejo, morata biti združena v enem telesu, njunem telesu. To pomeni stanje harmonije, popolnosti in za popolnost potrebujemo enost človekove duše in duha.

Poleg cikla ali kroga sta pomembna tudi trikotnik in križ. *Križ kot simbol sveta poudarja sintetični, kompleksni vidik stvarnosti, v kateri se prepletajo in sekajo važne dimenzije, ravnine in silnice.* (Musek, 1990: 197) Tu se stikajo zemeljske, svetovne razsežnosti in neprizemljene, tiste duhovne in nadsvetne. Križ povezujemo s številom štiri, kvadratom in splošno s simboli četvernosti. Nastopa v kombinacijah s simboli, ki ponazarjajo celovitost univerzuma. Križ pomeni spletnje, prepletanje, vozlišče, povezovanje in spajanje, sintezo, uravnovešanje in mero. Iz križa oziroma njegovega središča elementi in dogajanje izhajajo, pa se potem ponovno vračajo in zbirajo. Križ pomeni vez in trdnost in se povezuje s simboliko vozlišča.

Trikotnik je lahko simbol spajanja in predvsem preseganja nasprotij in dvigovanja tega preseganja na višjo raven. Lahko govorimo tudi o triadah, kot na primer moški, ženska in androgin. Ne gre torej za ravnovesje, ampak za novo nastalo entiteto, ki se kot vrh trikotnika dviga nad enolinearno raven z vsemi primesmi, ki jih v nastajanju dobi.

Simbol poroke med Bejo in Gabricom je spoj lune in sonca. Luna in sonce pa predstavljata srebro in zlato. *Sonce mora oploditi luno, da bi se rodil kamen.* (Mileusnić – Đorđević, 1985: 174) Kamen, kot vemo, je androgin, je popolnost. Sonce ima izvorno moč. Operacija sonca je opravljena z »duhom«, torej univerzalnim izvorom vseh stvari. Sonce ima moč, da vse stvari uresničuje. Je vseobsegajoča, kadar se Sonce strdi, pretvori v zemljo. Njegova popolnost ima moč, da različne substance pretvori v eno samo.

Sicer je med elementi živo srebro tisto, ki je porajalo vse drugo. Živemu srebru pravimo izvorna stvaritev.

Z združitvijo nasprotij se je ukvarjala kitajska filozofija. Idealno stanje, ki ga je moč doseči, imenujejo počelo Dao. Dao tvori popolna harmonija Neba in Zemlje. Eno stran predstavlja bela s črno piko, drugega pa črna z belo piko. *Bela stran je vroče, suho, ognjeno načelo, jug; črna stran je hladno, vlažno, temno načelo, sever. Dao je stanje začetka sveta, pred vsem, kar je – in je tudi stanje, ki ga skušajo doseči z najvišjo modrostjo.* (Jung, 1996: 145) Dao, ki predstavlja združenje ženskega in moškega načela, dveh nasprotij, je arhetipska podoba. Pravilno delovanje vsake stvari ali bitja predpostavlja dialektično ravnovesje obeh principov. Dva principa, ki sta tu izpostavljena, sta jang in jin. Jang predstavlja moški, aktivni princip, pozitivnost, jin pa je ženski, pasivni element, je negativnost. *Substance, ki imajo veliko janga, so tiste, ki dajejo življenje in omogočijo daljnosežnost.* (Mileusnić – Đorđević, 1985: 80) Mir in harmonija nastopita, kadar sta jin in jang pravilno usklajena. Prevlada enega ali drugega spravlja stvari iz ravnovesja, na primer v bolezen, absolutna prevlada pa poruši eksistenco in pomeni propad.

Obstaja domneva, da izvira doktrina jina in janga iz stare predstave o dveh prabožanstvih, enem ženskega in drugem moškega spola (Praoče in Pramati). Njuna združitev naj bi ustvarila vse, kar obstaja. Ta doktrina bi pomenila idejno poglobitev in prefinjenje te predstave – vse nastaja iz združitve jina in janga, dveh osnovnih principov. Še vedno pa jin in jang ostajata žensko in moško načelo. *Izvorni pomen obeh besed da slutiti, da sta bili morebitni prabožanstvi že v začetku ali pa kasneje povezani s soncem in temo (jang označuje svetlobo, jin pa pomanjkanje svetlobe, torej temo in senco).* (Musek, 1990: 113)

Jin in jang sta splošno označena kot dve naravni kozmični sili, ki v sodelovanju uravnavata vse ostale stvari in dogajanje. *Koncept taa in jin-janga vsebuje temeljno idejo o »veliki kozmični povezanosti«, idejo, ki tudi drugim največjim kulturnim tradicijam ni tuja, vendar jo izraža na specifičen način.* (ibid., 1990: 114)

Simboli hermafroditizma ali androginiije zrealijo idejo, da morata biti moški in ženski princip, ki sta si polarno nasproti, združena. Kot je razvidno iz jina in janga, nobeno žensko bitje ni čisto žensko, kot tudi nobeno moško bitje ni čisto moško. Vse lahko obstaja kot združitev različnih in nasprotnih elementov. Če zatorej težimo k popolnem uravnovešenju ženskega in moškega principa, torej težimo k androginiosti, težimo k uravnovešenosti. *Po nekaterih*

tolmačenjih naj bi tudi Adam kot prvi človek in kot božja podoba sprva vseboval obojno, moško in žensko naravo. (Musek, 1990: 240)

C.G. Jung je anima in animus poimenoval skrito in pogosto potlačeno žensko naravo pri moškemu in moško naravo pri ženski. Te potlačene ali skrite elemente lahko razumemo kot androginijo, simbolno pa lahko to ponazorimo z Amazonko, ki bi bila primer negativnega animusa, in Ivano Orleansko, ki bi bila primer pozitivnega animusa, navaja Musek.

Simbol združitve so nadalje tudi števila. Simbol celovitosti, enosti in izpolnitve je število štiri. Obstajajo štiri strani neba, pa štirje letni časi, štirje razdelki mandale, kar kaže na njihovo univerzalnost združitve zavesti še iz pradavnine. *V sanjah in mitih nam pojav števila štiri kaže, da je združitev možna, da je psiha na poti k sintezi ali da se evolucija približuje izpolnitvi.* (Johnson, 1993: 102)

Za popolna števila pa veljata tudi število šest (vsota $1 + 2 + 3$) in deset (vsota $1 + 2 + 3 + 4$). Prvo in posebno popolno število pa je tri, saj je vsota vseh predhodnih števil.

Sicer najdemo simboliko združevanja v simbolnih pomenih števil pet (vsota simbolike 2 in 3) in sedem (ki je vsota števil 3 in 4). Po nekaterih interpretacijah število sedem združuje simboliko duše (3) in telesa (4) in zato predstavlja višji simbol makrokozmosa, razlaga Musek (1990: 190).

Začetek in izvor lahko pomeni tudi število ena. Ena kot simbol falosa lahko prek tega pomeni simbol plodnega, ustvarjajočega načela. Prvotnost enice in nediferenciranost priča o njeni počelnosti. Po drugi strani pa je ena simbol unije, združitve v *eno*, v neko zaokroženo celoto. Pomeni lahko simbol vseobsegajoče biti ali substance. Tako je ena simbol individualnosti, enosti, po drugi strani (hkrati) pa simbol enostnosti, poenotenja nasprotij, torej zlitja mnogoterosti v celoto.

Prej omenjeno število tri je simbol sinteze, reda, organizacije, principa in vlade. Simbolizira vseobsežnost in dopolnitev, popolnost in vnaša tisti tretji element, ki mu pripisujemo višjo raven. To je tista razsežnost, ki sicer umanjka do popolnega. Tri simbolizira tudi magijo in čar, saj magija in čar pomenita priklic tega višjega principa.

V pentaistični simboliki pomeni peta stran tisto področje, iz katerega izhajajo druge štiri strani neba in se vanj spet zlivajo. Razumljivo je, da je prav »srednji«, »peti« element konfiguracije pogosto tisti, ki kaže na višji in božanski oziroma sveti značaj, pravi Musek (1990: 120)

S števili in sedmico je povezana tudi simbolika dni v tednu. Biblično gledano je daleč najpomembnejša nedelja (oziroma sobota po judovskem sabbathu). Nedelja je tisti dan, ko

ljudje počivajo, kajti v nedeljo bog ni ustvarjal. Ta dan je posvečen bogu, večnosti in raju. Nedelja simbolizira krono božjega dela, kot raj pa je izpolnitev tega dela.

V nasprotju z nedeljo so ostali dnevi profani, med njimi najbolj ponedeljek. S ponedeljkom, ki sledi nedelji, se začne teden in je zato v njegovem nasprotju. Tudi petek, ki zaključuje profani del tedna, je negativno ovrednoten simbol. Nedelja pa simbolizira prazničnost, veselje, počitek, čistost in duhovnost.

Pri svetlobi in barvi najdemo nekaj simbolov, ki jih lahko štejemo za androgine.

Svetloba je simbol simbolov. V primerjavi s temo je svetloba izvorna simbolika, iz katere izhajajo vsi drugi simboli. Je najuniverzalnejša, najbolj obsežna in najpopolnejša med simboli. Zajema ustvarjenje, nastanek, izvor, začetek sveta, prvotno emanacijo in razločljivost, pozitivnost in življenje samo, tudi najpopolnejšo čistost, spoznanje, vrline, moč in zavest. Svetlobo pripisujejo tudi bogu kot univerzalen simbol, prav tako tudi nebesom in večnosti.

Nasprotno svetlobi je tema. Pri temi gre za pomanjkanje svetlobe in je zato simbol nič, tistega pred začetkom, nerazločnega, prvobitnega kaosa brez začetne diferenciacije, ki jo prinese prva luč, svetloba. Miti in religije razlagajo stvarjenje z ustvarjanjem svetlobe. Kjer je prisotna svetloba, lahko vidimo svet, ki je ustvarjen in s pomočjo svetlobe tudi razločen. S svetlobo je dana možnost življenja in razvoj potencialov, oblik in zaznav.

V simboliki bliska najdemo združene na primer elemente vode in ognja, ki sta si nasprotna (blisk in alkohol). Ravno ta dva elementa, voda in ogenj, pa se najbolj ustvarjalno združujeta. Spoj žive in nežive narave na tem mestu daje neživi naravi in materiji življenje in duševnost in jo s tem povzdigne na višjo stopnjo.

Sotočje je simbol spajanja, sinteze, je vrnitev v celoto. Dvojnosti in nasprotja se zlijejo v eno. V sotočju prevladuje različnost, mešanica novih elementov, nasprotij in konfliktov.

Med pomembnima barvama sta bela in škrlatna. Prva pomeni na eni strani izvor, začetek in hkrati tudi konec in smrt. Škrlatna pa je nekaj posebnega. Je izjemna in nenaravna barva, simbolizira pa posebnost, dragocenost, najvišjo moč in oblast, pa prestol in kraljevanje. V njej se združujejo vse znane lastnosti, ki jih preoblikuje, nadgradi. Za škrlatno barvo namreč velja, da združuje kromatične barve, sama pa ni ena od njih.

Pri nasprotjih, ki se združujejo, je tudi nekaj predmetov. Za primer je tu skleda v operi Parsifal (Parsifal je bil najčistejši vitez okrogle mize kralja Arturja in iskalec svetega Graala in zatorej sam sinteza viteštva in mistike). Skleda ustreza svetemu gralu, nož pa kopju. Nož in skleda se dopolnjujeta, kajti to sta moško in žensko načelo, ki skupaj pomenita združitev nasprotij. Skleda je posoda, ki sprejema ali nekaj vsebuje. Je ženskega spola, simbol telesa in čutnosti in vsebuje animo, tekočino življenja. Nož je moškega spola, saj prodira noter. Nož reže, ločuje in razdeljuje, je aktiven in kot tak simbol moškega načela Logosa.

Pogost simbol moškosti in moči je rog. Pripisujemo mu napadalne in obrambne sile, vidimo ga kot simbol orožja. Ima pa tudi ženski aspekt simbolike in je povezan s plodnostjo in mesecem. Pogosto pomeni simbol obilja in sreče, na drugi strani pa simbol regresa in nezvestobe. Če povezuje oba pola, deluje kot dao (tao), deluje androgino.

Nasproti predmetom je duhovnost. Tu izpostavimo »om« ali »aum«; to je sveti zlog velike mantre. Ravno ta zlog pomeni dopolnitev sveta in časa s prehodom v novo bivanje in večnost. *V ta zlog so zlit glasovi, ki označujejo bit obstoječega, absolutno, vesoljni brahman – večno izhajanje, rast in obseganje ter vračanje.* (Musek, 1990: 204) Iz prakse pa lahko vemo, da ob meditaciji in izgovarjanju zloga »om« preidemo v drugo stanje, hkrati sproduciramo zavest in nezavedno na neki višji ravni.

Tudi v zvoku zloga se zlivajo prostorske in časovne kvalitete univerzuma. Glas A pomeni začetek, globino in izvore, glas U pomeni diferenciacijo, gibanje, rast in pojavljanje nasprotij, v glasu M pa gre za zaokrožitev, zlitje in preobrazbe v eno, nadalje razlaga Musek.

Med polarna nasprotja sodijo sonce in luna, jin in jang, vlažno in suho, notranje in zunanje, toplo in mrzlo, pa tudi Hermes in Hestia ter Dioniz in Apolon.

Hermes je bil najbolj zvit in najbolj pameten in spreten med bogovi. Bil je sel bogov, zlasti Zeusa. Vzdrževal je zvezo med bogovi in ljudmi. Kot izvrševalec njihovih ukazov je letal v zlatih sandalah s krili prek dežel in morij. V rokah je imel zlato glasniško palico in z njo vodil ljudi preko nevarnosti, varoval popotnike na potovanjih in spremljal duše umrlih na njihovi zadnji poti v Hades. Hestia je bila grška boginja domačega ognjišča in v tem ognja. To jo je postavljalo tudi na mesto varuhinje družine in države. Ponekod so jo častili tudi kot zavetnico preganjanih. Hermes in Hestia (upodobljena tudi na ljubljanski Mestni hranilnici) sicer nista eden od parov dvanajsterice grških bogov, imata pa nasprotni vlogi. Medtem ko Hestia varuje

vse domače, zaprto, ogenj, Hermes varuje popotnike, odprto in morje. Kaže jim pot in je dostikrat tudi na mestu smerokaza.

Apolon je bil svetel bog. Imenoval se je Foibos, kar bi pomenilo sijoči, izžarevajoči. Njegovi žarki so premagovali temne sile na zemlji, zdravile, odvezovale grehov, očiščevale in prodirale skozi temo prihodnosti. Častili so ga tudi kot boga modrosti in prerokovanja, boga, ki vse vidi in vse ve, in so mu odkrite skrivnosti prihodnosti. V njem so Grki videli boga svetlobe in prav tako poroka nramnega reda in plemenite zmernosti. Tu se je razlikoval od Dioniza, čeprav so ju večkrat častili skupaj. Če je Apolon zmeren in racionalen, je Dioniz vse prej kot to. Dioniz je bog bujne rasti in predvsem vina. S svojo božansko močjo je pospeševal rast in zorenje vsega, kar je lahko zelenelo. Bil je veder in razposajen, omamen in navdušen, s čimer je buril človekovega duha. V njegovem srcu se menjavata vedrost in vriskajoča radost z globoko otožnostjo; njegova moč pa lahko pelje in zapelje v norost in celo v blaznost. Dioniz je bog duše in duš, zavezan onstranstvu in podzemnim bogovom.

Sicer pa je vse, kar je zgoraj, takšno kot vse, kar je spodaj, in vse, kar je spodaj, je takšno kot vse, kar je zgoraj, zato da bi se dopolnil čudež Enosti. (Eliade, 1996: 164)

V skandinavski mitologiji poznajo pravelikana Ymirja, iz katerega je bil ustvarjen svet. Ymir je povezan z androgenostjo. Ymir naj bi nastal iz ledu in bil prednik bogov Burija iz kamna. Velikani, bogovi in ljudje so tam postavljeni nasproti vrsti trdih naravnih snovi, kot so kamen, les in led. Ymir ni bil urejen velikan. Vloga demiurgov je vztrajno naraščala, njih gibanje pa je šlo od samovoljnosti do organizatoričnega počela. *Neurejenost velikana Ymirja se kaže tudi v tem, da spol ni polariziran: njegovi otroci se rojevajo pod pazduhami in v stiku med nogami, njegovo ime morda namiguje na dvospolnost.* (Meletinskij, 2001: 189)

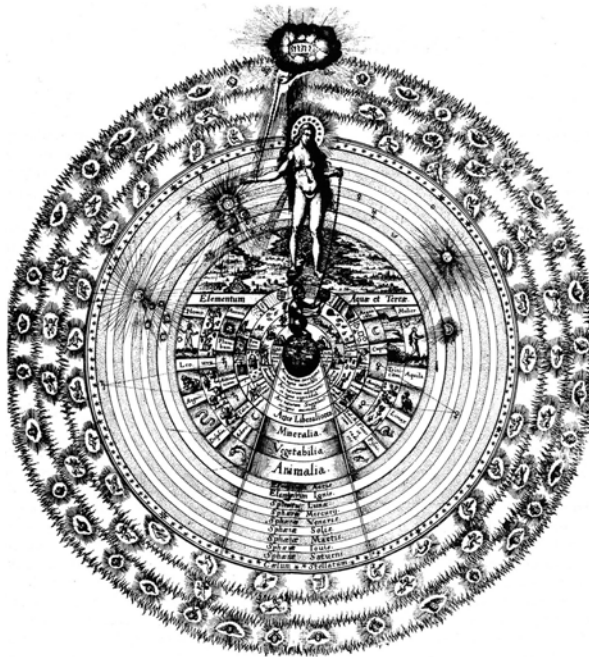
Tako v simboliki bliska najdemo združene na primer elemente vode in ognja, ki sta si nasprotna (blisk in alkohol). Ravno ta dva elementa, voda in ogenj, pa se najbolj ustvarjalno združujeta. Spoj žive in nežive narave na tem mestu daje neživi naravi in materiji življenje in duševnost in jo s tem povzdigne na višjo stopnjo.

Sotočje je simbol spajanja, sinteze, je vrnitev v celoto. Dvojnosti in nasprotja se zlijejo v eno. V sotočju prevladuje različnost, mešanica novih elementov, nasprotij in konfliktov.

III.3.3. Združitev, enost, androginitet skozi religije

Božanstva so utelešene popolnosti, zato so temu primerno androgine.

V Indiji je njihov bog ljubezni, Krišna, o katerem so govorile tudi pravljice, v pomladanskem plesu, ki je taka mandalična predstavitev tega obreda, obkrožen z Gopijami. Krišna je v središču, okoli njega pa pleše mnogo mladenk. In te mladenke, Gopije, so spolno združene z vsemogočnim bogom Krišno in so zemeljski odsev kozmične združitve moškega in ženskega principa. Vsemogočnost, ki jo Krišni dajejo Gopije, je androgina. Iz tega črpa Enost, moč in popolnost.

Unus Mundus (*vir: Brauner, 1998: 120*)

V hindujskem kiparstvu so ženski princip v kiparstvu predstavili kot vitalnost ali šakti. Anima je izrazita podoba s posebnimi lastnostmi, kot se za animo pač spodobi. Tisti, ki častijo Šivo ali Krišno in Višnuja, častijo tudi razne boginje, ki so povezane z inkarnacijo boga. Opazovanje in čaščenje boginj in ženskosti prinaša s sabo poživitev in življenjsko ljubezen. Njena ritmično spreminjajoča se lepota je bistvena.

Buda ima ženske lastnosti, očitno. Njegovo sprejemanje je težko in tiho, ima poln trebuh in nežnost v prsih. Ima velika ušesa, ki so odprta in sprejemljiva. Sedi pod drevesom v

lotusovem položaju in je sočuten. Feminilne značilnosti, ki ga označujejo, mu dajejo izgled popolnosti.

Judovska mistična doktrina se imenuje Tsimtsum. Bog je vsepredstavljač in vsemogočen. Kot tak je vsepovsod. Vesoljstvo je napolnil s svojim bitjem. Stvaritev se ni zgodila z izhajanjem Boga iz samega sebe. Če bi bilo tako, potem ne bi bilo prostora. Če bi prostor poleg njega obstajal, pa bi pomenilo, da Bog ni popoln. To bi pomenilo, da je nekje prostor, kjer Boga ne bi bilo. Bog je moral tako ustvarjati z izstopom. Ustvaril je ne-Sebe, nekoga drugega, v katerega se je samoskoncentriral in samoskrčil. Nastala je nova entiteta z novimi lastnostmi, ki so kazale na popolnost zaradi združitve njega s prostorom, torej dveh nasprotij.

Ženskost se je povečano koncentrirala v integraciji v judovsko – krščanski religiji. Obred sabat v judovski tradiciji je ženstven. Sabat sprejmejo ob petkih zvečer, ko je to zanje kraljica, darovalka, ki prinese v hišo veselje. Pomeni čas ugodja in olajšanja, potem ko se v petek konča delovni teden. Ljudje se sprostijo in so dojemljivi za občutenja in odnose (ženska plat), in zato je to postal čas za družino. Ženska, psiha in njena ženska oblika, je tista, ki jo duša sprejema in ki pozna Boga. Pomembnost žensk v novi zavezi je preveč poznana, da bi nadbivala, kot tudi naraščajoča pomembnost žensk in ženstvenega simbolizma v Jezusovi strasti. Med Jezusovimi vrlinami, zlasti njegovo šibkostjo, sta najbolj izstopajoči njegovo sočutje in njegovo razumevanje človeške šibkosti. »*Jezus je jokal.*« (Hillman, 1994: 107) Sveti duh, nadalje, je mišljen kot še en moški aspekt svete trojice. Ima podobo goloba, ki naj bi nekdanj pripadal Afroditi. Skozi zgodovino je ta golob nosil pomen ljubezni in Boginje, ki je to ljubezen navdihovala. Tako tudi sveti duh združuje moški in ženski aspekt.

Androginnost v popolnosti je razvidna tudi iz Tomaževega evangelija:

Vprašali so Jezusa:

»Bomo torej tudi mi v nebesih, če bomo kakor otroci?«

Jezus jim je odgovoril:

»Ko boste znali iz dvojega narediti eno, da bo notranje enako zunanjemu in zunanje enako notranjemu, zgornje enako spodnjemu, ko boste znali moško in žensko združiti v eno, da moški ne bo moški in ženska ne bo ženska, ko boste znali narediti oko tam, kjer bi moralo biti oko, roko tam, kjer je potrebna roka, stopalo tam, kjer manjka stopalo, in podobo tam, kjer naj bi bila podoba, takrat boste [v nebesih].« (Tomažev evangelij, 2001: 18)

Teoretično je na Zemlji razdeljeno vse preprosto na dva spola – moškega in ženskega. Samo v Bogu pa sta oba principa združena. Iz Boga naj bi vse izhajalo in on je vzrok vsega.

Odrešenik Jezus Kristus je iz dveh narav. Tako je tudi zemeljski odrešenik iz dveh delov, iz nebeške in iz zemeljske. Kristus ima dvojno naravo in v katoliškem mysticismu se govori o njegovi androgynosti. *Prvotna ideja je postala simbol izvirnega združenja nasprotij – »simbol združenja«.* (Segal, 1992: 117)

Tudi za Junga je bil Kristus, ki je stal v sredini, nekdo, ki je imel absolutno oblast nad človekom, ki mu je dominiral in ki je vseboval Enost. Kristus je zanj simbol sebstva vsakega človeškega bitja.

V religiozni umetnosti je podoba Kristusa feminilna. On ohranja ženstvene prvine vse do danes. *Njegova krinka androgynosti odseva hermafroditizem sinjine, ki je v tem pomenu bolj podobna pogledu gnosticizma.* (ibid., 1992: 115)

Veliko prizorov o Jezusovem življenju je bilo upodobljenih v renesančnem slikarstvu. V anunciaciji je Marija upodobljena kot mlada, otroško naivna šolarica. Skrbno je napravljena in posajena v obzidano notranjost. Pogosto je opravljala ročna dela ali se učila. Nenadoma se sooči z angelom. V njenem telesu se pripravlja zveličanje. Marija je začudena in šokirana. Na njenem telesu se izmenjujeta groza in zavračanje, ki ju sprejema. Na koncu Marija doseže modrost in sočutje. In ravno to se pojavlja tako pri moških kot pri ženskah. Proces dozorevanja, ko težimo k modrosti in sočutju, ko se pripravljamo na zveličanje, nas zmede, ker nismo raziskali svojega čustvenega življenja. Potem se združujeta moški in ženski princip in dosežemo eno.

Da Bogovi dosežejo vsemogočnost, se ne morejo nahajati znotraj prostora, ampak je prostor del njih. Popolni so, ko vsebujejo vse prvine in vsa nasprotja, torej tudi žensko – moško. Nastane Enost, androgynost, šele potem vlada vsem podrejenim, ki imajo med drugim tudi samo en spol.

III.3.4. Androgenost in plemena

J.G. Frazer pravi, da pri Galih ženske, kadar se naveličajo gospodinjskih opravil, začnejo govoriti brez repa in glave. Tudi sicer se čudno vedejo, kar naj bi pomenilo, da se je vanjo naselil duh Kalo. Mož take žene se nemudoma spusti na kolena pred njo in jo poslej obožuje. Zadeva gre celo tako daleč, da taka ženska ni več žena, ampak jo kličejo »Gospod«. Tisto, kar je delala prej, vsa gospodinjska opravila, se je poslej ne tičejo več. Njena volja pa je božji zakon.

Kako so z združevanjem moških in žensk poskušali preseči naravo in si domišljali, da tako vplivajo na hitrejši razvoj in hitrejšo rast, ravno tako zasledimo pri Frazerju. Naši predniki so si namreč predstavljali poroko gozdnih božanstev v osebi majskega kralja oziroma kraljice, binkoštna neveste in binkoštnega ženina in drugih. Takšna praznovanja so bila ponavadi pospremljena z razuzdanostjo, ki pa ni bila naključen izgred, ampak je bila od nekdanj prisotna in je pomenila bistveni del obredov. Poroka med drevesi in rastlinami sicer ne bi mogla biti rodovitna, če se ob tem ne bi združevali tudi moški in ženske. Drugod po svetu pa je bilo spolno občevanje mišljeno kot sredstvo za zagotavljanje rodovitnosti zemlje.

Na Letijih, Sarmatih in nekaterih drugih otoških skupinah, posejanih med zahodom Nove Gvineje in severom Avstralije, poganska ljudstva vidijo združitev sonca in zemlje. V soncu namreč vidijo moško načelo, ki oplaja žensko načelo, to je zemljo. Gospoda Sonce imenujejo Upu-lera in verjamejo, da se enkrat letno, ko se začne deževno obdobje, spusti na sveti figovec in oplodi zemljo. Tudi tu je združitev sonca in zemlje pospremljeno s spolno združitvijo mož in žena, kar je del obreda, skupaj s petjem in plesom.

Združitev mož in žena kot nasprotij zelo častijo tudi ponekod v Afriki. Pri tem se zavedajo pomembnosti take združitve in kaznujejo vse odklone. Eden takih, ki ga obsojajo, je spolno občevanje med mladim, nedozorelim dekletom in odraslim moškim. Menijo, da bi to povzročilo sušo in lakoto, zato morata osramočenca gola plesati pred kraljem, medtem ko ju ljudstvo obmetava z vročim peskom in črepinjami.

Tudi rastline se razmnožujejo s spolno združitvijo ženskih in moških prvin. To razmnoževanje naj bi spodbujali z dejansko ali zaigrano poroko med moškimi in ženskami, ki se za to

priložnost preobrazijo v duhove rastlinstva. Te vrste magija je bila zelo priljubljena v Evropi, pravi Frazer, in naj bi bila izročilo iz pradavnine.

Primitivni človek meni, da so procesi nežive narave posledica delovanja živih bitij, ki se skrivajo v pojavih oziroma za njimi. Tako si razlaga tudi pojav življenja. Žival živi in se premika; gotovo je to zato, ker v njem živi majhna žival, ki jo premika. Podobno misli zase. Lahko se premika in živi, zato ker je združen z nekim majhnim človekom ali živaljo znotraj sebe, ki ga premika. *Žival znotraj živali, človek znotraj človeka – to pa je duša.* (Frazer, 2001: 177)

O duši pa je takole razlagal neki evropski misijonar: »Jaz nisem eden, kot si mislite, ampak dva.« Ljudje so se mu seveda smejali, ampak on jim je odvrnil, da je dvoje v enem. Eno je telo, ki ga ljudje lahko vidijo, v tem velikem pa je eno manjše telo, ki ga ni mogoče videti. In medtem ko veliko telo lahko umre in ga pokopljejo, manjše takrat zgolj odleti ven.

Misijonar je govoril o združitvi telesa z dušo. Eno brez drugega ne bi obstajalo, nadgradnja njune združitve pa dela človeka edinstvenega predstavnika živalske vrste. Manjša telesa, ki jih nosimo v sebi, so seveda lahko tudi manjše anime in animusi. Izgleda, da je združitev integralni del vsakega človeka in nasploh živih bitij in smo simbolno gledano (če velja, da ima vsak moški svojo animo in vsaka ženska svoj animus) vsi androgini.

IV. PRIHODNOST SPOLOV

Spol je metoda deljenja naših identitet, naših družin, naših ekonomij in naše družbe.

Virtualna realnost je metoda, s katero postajajo delitve odvečne. (Bornstein, 1999 : 126)

Verjamem, da bo v prihodnosti delitev na dva predpisana spola omejena. Po eni strani zaradi tolerance, ki je promovirana in zato trendovska. Po drugi strani zaradi meja, ki postajajo zabrisane. Kulture bodo z razvojem prinesle tudi sredstva, ki bodo dovoljevala igranje s kategorijami, med katere bodo spadali tudi spoli.

Najbrž bo proces, v katerem bo izginjala skrb za spole, potekal še preko spolnih vlog in usmerjenosti. Ko ne bo več pomembno, kdo ima otroke (tudi pravica homoseksualcev do posvojitve otrok), kdo ima kakšne poteze, kdo je bolj poraščen, kdo se oblači kot eden od pripadnikov dveh točno določenih spolov, bodo svobodnejši tudi drugi znaki, ki so zdaj implicirali na katero od kategorij. Če kategorije odpadejo, potem odpadejo tudi spoli. Če je verjeti, da je lahko toliko spolov, kot je lahko različnih kombinacij kromosomov in potem kombinacij le-teh z drugimi znaki, ki naj bi določali spol, potem smo lahko prepričani, da bo šla družba tudi v priznavanje androginiteti.

Maca Jogan pravi, da bo androgin obveljal kot model prihodnosti. To pomeni, da naj bi bila kultura vsakdanjega življenja tako v družini kot v vseh družbenih segmentih androgina. Sem šteje neločljive sestavine tako moških kot žensk in njihovih kriterijev. *Celostno in postopno naj bi se oblikovala nova sinteza ob preseganju antiteze moško / žensko. Gre za uravnotežen model oblikovanja osebnosti in vzorcev medsebojnih odnosov, v katerem bi bila odpravljena seksistična delitev na »razum« in »srce«, na »strogost« in »milino«.* (Jogan, 1989: 4)

Alan Humm razlaga hermafrodite v treh kategorijah:

- žival, ki je popolnoma ženska in moška hkrati; taki so na primer črvi, ki se lahko sparijo s katerikoli drugim črvom in v redkih primerih tudi sami s sabo,
- žival, ki lahko svoj spol spremeni glede na zahteve v danih okoliščinah; to sicer ni popoln hermafroditizem, saj imajo te živali prvi ali drugi spol v določenem trenutku, ne pa obeh hkrati,
- modificirana redka nenormalnost, ki se pojavlja pri nekaterih primatih, vključujoč ljudi; tu je žival lahko genetsko moški ali ženska, njegovi zunanji organi pa so podobni pripadnikom nasprotnega spola.

Hermafroditizem je zgolj sinonim androgenosti, termina pa se ne pokrivata povsem.

Če pogledamo človeka teološko, je bila androgenost prisotna nekako že pri Adamu in Evi. Podoba Boga, po kateri je bil ustvarjen Adam, naj bi vključevala tako moške kot ženske fizične in mentalne značilnosti. Zato naj bil YHWH videli kot hermafrodita. Eva naj bi v Adamu obstajala od začetka. Stvaritev Eve v tem smislu pomeni razdelitev Adama na dve naravi, ne pa nastanek nove in drugačne narave. *(po Alanu Hummu, spletna stran)*

Preslikavane na božanstva so spolne sheme tako tudi androgine. Ker vsa verovanja, ki si jih človek postavlja, pa naj bodo religiozne narave ali drugače imaginarne, izhajajo iz popolnosti, predvidevam, da bo koncept androgenosti obveljal tudi v bodoče. Četudi o tem ne bi manifestno raznišljali, želimo, da je tisto nekaj (sile, energija) popolno. Če je popolno, mora biti višje od spolne sheme in mora imeti vse razpoložljive sile, sredstva in zmožnosti.

Freud, ki deli introvertirane osebnosti na tri tipe – absolutne, amfigene (psihoseksualno hermafroditске) in priložnostno invertirane -, ugotavlja, da so osnove somatskega hermafroditizma prisotne pri vsakem človeku. Neka določena stopnja velja za normalno, nekatera pojmovanja pa na tej podlagi govorijo o izvorno biseksualni zasnovi človeka, ki je z razvojem postala monoseksualna in pri tem obdržala nekatere prvotne preostanke. Ko je ugotavljal, ali obstaja povezava med psihičnim in anatomskim hermafroditizmom, je prišel do zaključka, da neposredne povezave ni in da tudi sami izvorni nastavki obojega ne sovpadajo in da drug od drugega niso odvisni. *(po Boštjan Kravanja, spletna stran)*

Obstajala bo torej telesna androgenost in tudi psihična. Telesna androgenost, ki se je ne da odpraviti in ni »napaka v sistemu«, bo (po mojih predvidevanjih) ostala prisotna in je s časom ne bodo spreminjali več. Tisti, ki bodo želeli ostati neopredeljeni v enega od obeh, zdaj veljavnih in določenih spolov, bodo imeli pravico ohraniti svoje androginično telo, ne da bi jim ga poskušali spreminjati. V ameriki namreč obstajajo gibanja, ki se zavzemajo za ne-okrnitev takih teles.

Bemova (po Kobal, 2000:143-144), zagovornica tradicionalne feministične pozicije, pravi, da ženska ni niti podrejena niti nadrejena moškemu, temveč mu je enaka. Tako naj bi *zmanjševanje in odpravljanje razlik med spoloma v neki družbi vodila do individualnega uspeha in psihičnega zdravja, s tem pa postopno tudi do uspeha in duševnega zdravja celotne družbe.*

Androginost je zato izpostavila kot tretjo kognitivno spolno shemo in torej kot psihično zdravo, individualno in socialno uspešno. Androgine osebe naj bi po njenem mnenju bile osebe z visoko strukturirano kognitivno shemo, v katerih združujejo tako kategorije maskulinih kot kategorije femininih spolnih shem. Androgina spolna shema moškemu in ženski dopušča izbiro takšnih oblik vedenja, ki ustrezajo specifičnim situacijam. Androgine osebe se torej opisujejo v kategorijah, ki ustrezajo tako moškim kot ženskam in v skladu z njimi tudi ravnajo. (ibid., 143-144)

Androginih osebam nadalje pripisuje samozavest in možnost argumentacije, kar naj bi sicer veljalo kot stereotipno za moške. Poleg tega naj bi bili sposobni empatičnega vživljanja v težave prijateljev ali prijateljic, kar naj bi stereotipno veljalo za ženske.

Njene trditve so naletele na kritike. Čeprav lahko gredo predvidevanja v to smer, da so androgine spolne sheme »vsemogočne«, je vendarle to mogoče trditi tudi za homoseksualce. Pogosto pravijo, da so homoseksualno usmerjeni ljudje zelo dobri prijatelji, ker znajo prisluhniti človeku, poleg tega so avtonomni, občutljivi in tako dalje. Zato se na tej točki strinjam s kritiki, ki pravijo, da niso stereotipi tisti, ki odločajo o prevladi maskulinih, femininih ali androginih spolnih shem posameznika ali posameznice. V veliki meri naj bi bilo to odvisno od tipa situacije, v kateri se oseba nahaja, še bolj pa od njenih osebnostnih lastnosti, na podlagi katerih izoblikuje eno od treh spolnih shem. (ibid., 143-144)

Če gledamo samo družbeno umestitev in njeno uspešnost, kar je konec koncev najbrž bolj pomembno od samozavedanja svojega spola, torej ni tako pomembno, da oseba razmišlja in ravna skozi kategorije moških, ženskih ali androginih spolnih vlog, razmišlja Kobalova; za njuno psihično zdravje in uspešno družbeno samoumestitev je pomembno predvsem, da sta notranje mirna in stabilna (posameznik ali posameznica), da se uspešno soočata s konflikti, da razvijata svoje socialne spretnosti, predvsem pa, da težita k vzpostavljanju svoje lastne, avtonomne morale, ki je neodvisna od stereotipnih in konvencionalnih družbenih »moralnih« načel. Z drugimi besedami to pomeni, da razvijeta trdno, homogeno, visoko strukturirano in pozitivno samopodobo. (ibid., 146)

Menim, da za postavljanje v družbi res ni pomembna spolna vloga. Res je, da družba najraje kategorizira človeka glede na vidne, zunanje značilnosti, vendar menim, da posamezniku ni treba igrati predpisane vloge. Harmonija s samim sabo bi pomenila priznanje in ne boj. Priznanje tretje spolne sheme, pa ne samo telesno, tudi v simbolnem svetu, kjer obstaja in kjer uveljavljanje ni potrebno, daje svobodo in svojevrstno demokracijo.

O prihodnosti androginitosti bi torej lahko rekla, da se bo v umetnosti, religiji, simbolnosti seveda obdržala. Moramo verjeti, da so nekje celostne, vsemogočne podobe, ki poganjajo celoten mehanizem. Dodelanost sheme vidim ravno v androginitosti; ne toliko v sredini med (obema) možnostma, ampak kot nadgradnjo tega. Nov pojem dobi nove razsežnosti, četudi gre za združitev. Banalno lahko to vidimo že pri reprodukciji in produktih. Otrok nima lastnosti obeh staršev, ampak jih združuje in po svoje nadgradi. Tako pa je tudi z androginitostjo kot nastankom tretjega pojma. Če na primer obstajata ženski in moški spol, in če bi narisali romb, bi bil androgin (ali združitev s primesmi) na vrhu, levo in desno moški in ženska, spodaj pa brezspolna shema.

Na nedavni razstavi v Cankarjevem domu, ki sta jo postavili avtorici Maria Klouaris in Katerina Thomadaki, sta hermafrodita prikazali kot podvajanje necelosti. Pri tem sta negirali fantazmatski položaj takega bitja, njegovo celost in totalnost. Veliki utemeljitveni miti s figuro hermafrodita z ženskim in moškim obnavljajo izgubljeno enotnost rajske vrste. S tem pa se avtorici multimedijske razstave ne strinjata. Onidve hermafrodita predstavljata kot interseksualno bitje, ki zatorej nima nadmoči. Telo, pri katerem gre za mešanje spolnih značilnosti, je prvinsko žensko in je preobraženo v stanje, ki visi med spoloma. *Od ženskega, ki mu zelo hitro pripišemo sorodnost z androginitostjo, pridemo k medspolnosti kot odprti spolni identiteti.(...) Nasprotju med spoloma ustreza zrušenje spolov.* (iz intervjuja Nicole Brenez z M.K. in K.T.)

Hermafrodit bi tako lahko v rombu prišel pod androgina, v brezspolno shemo. Če je to razlika, ki jo nosita hermafrodit in androgin.

V. SKLEP

Spolov je, sociološko, družbeno gledano, lahko ogromno. Priznani kategoriji sta v Zahodnem svetu še vedno le dve. Liberalizacija spolov se vrača k prvinskosti. Vprašanje spola ni vprašanje biološkega spola, ampak družbene predpisanosti. Za uspešno integracijo je seveda najpomembnejša samopercepcija. Plasiranje sebe, svojega telesa in svoje identitete v družbo je pomembno za kategorizacijo spola.

Čeprav (to je samo moje mnenje) menim, da to splošno gledano ni pomembno. Pri pluralnosti mnenj ne maramo kategorizacij, saj naj bi toleranca sprejemala vse, tudi odmike od tako imenovanega normalnega. Spol za družbo ni pomemben, kvečjemu za (samo)identiteto, ki jo gradimo tudi na podlagi telesa.

Da je androginitet resnično povezana prej s hormoni kot s kromosomi, so nekateri znanstveniki zavračali. Po hormonski teoriji, navezujoči se na homoseksualnost, naj bi namreč homoseksualnost poskušali ozdraviti tako, da bi moškim homoseksualcem vbrizgali velike količine spolnih hormonov. Povečana količina testosterona pa samo poveča njihovo aktivnost. Nasprotno, velika količina vbrizganega estrogena jih je naredila aseksualne.

Pri androginih, čisto biološko gledano, naj bi šlo za veliko količino oddajanja hormonov nasprotnega spola, poleg seveda zunanjih spolnih znakov, po katerih naj bi jih prepoznali.

Telesno se androginitet nekoliko razlikuje od simbolne. Pri telesu si lahko konkretno predstavljamo, kako naj bi androginitet izgledala. Tako se izkaže tudi v umetnosti, kjer lahko tudi laično oko opazi, da so telesne značilnosti ne preveč moške in ne preveč ženske. Nekje vmes tavamo, in vendar se v umetnosti to dovoljuje. V praksi tega človek zahodne družbe še vedno ne sprejme.

Simbolno gledano je androginitet seveda dosti bolj sprejemljiva in sprejeta, celo nujna. Če izhajamo samo iz višjih sfer, sfer božanskega, pričakujemo od vseh bogov, da bodo univerzalni, da bodo imeli tako značilnosti ženskega kot moškega. Za vseobsegajoča bitja mora veljati, da so mila, dojemljiva, milostna, usmiljena, nežna, senzualna in hkrati močna, stroga, pravična, razumna. Če gre samo za združitev vseh moško-ženskih stereotipov, je to bitje že vladajoče. Če pa je ta zmes nadgrajena s čisto svojimi, morda neopisljivimi

značilnostmi, je to tista prava androginitet, ki jo od njega želimo, pričakujemo in ki vanjo verjamemo.

Ko se moška nezavedna anima združi z njegovim egom in ko se ženski neosveščeni animus združi z njenim realnim, od te združitve pričakujemo kar maksimum. V stanju zaljubljenosti to seveda deluje. Kot je rekel Johnson (citirano v nalogi), mi to naše zavedno doživimo na neki simbolni ravni, in kot tako nam ustvari brezčasni univerzum. Ta presega naše meje in nam kaže nove dimenzije univerzalnega in večnega. Takrat stvari dobijo smisel. Z združitvijo in nadgraditvijo nasprotji dosežeta neko harmonijo in najdeta svoj mir.

Androginitet po Muskovo lahko razumemo kot degradacijo človeka iz prvotnega (platonovega) koncepta začetka in izvora človeka, ali pa ga razumemo kot bodoče idealno bitje.

V družbi, kjer je kriza vsakdanji spremljevalec tako sodobnih žensk kot moških, bodo (bomo) ta bitja težila k samopopolnosti. Samozadostnost povzroča, da se prilagodimo sistemu in tako zaobvladamo tako svoje lastne zmogljivosti kot tiste preko naših meja.

Končo menim tudi, da se človek dopolnjuje celo življenje - z učenjem, prilagajanjem naravi in družbi in tudi s potovanjem. Tako kot naša duša potuje in išče svojo protiutež, svoje nasprotje, s katerim se združi, tako kot moški išče svojo animo in ženska svoj animus, tako tudi človeka samega fizično žene v svet. Pravimo, da potujemo zato, da bi se našli. Človek nenehno nekaj išče, da bi se dopolnil. To nas osmišlja, kajti to iskanje se najbrž nikoli ne bi smelo končati, saj tako lahko zgolj stagniramo. Če je tako trdil Johnson za Tristana in Izoldo in za vse moške in ženske, se sicer lahko slepimo in se zadovoljimo s tistim, kar imamo, ampak vedno hočemo nekaj več, neko potrditev, nadgradnjo, vsemogočnost (četudi v zelo mili, okrnjeni obliki).

Zgolj telesno gledano se meje med tipično moškim in tipično ženskim brišejo ali mešajo. Ko težimo k popolnosti, dobivajo tudi moški bolj mehke kretnje, navade in poteze; ženske pa postajamo močnejše, odločnejše in tako naprej.

Verjamem, da spolno gledano zunanjih znakov sčasoma ne bodo spreminjali. Dojenčkom, ki se rodijo z dvojnimi znaki, torej androgini, ponavadi pripisujejo napake v razvoju. Te naj bi segale v osmi teden po rojstvu, ko se začnejo kazati razlike v spolih. Ker tovrstnih fenomenov pri nas (še) ne zagovarjajo, se otroku spol določi in operativno spremeni, ponavadi raje v deklico kot v dečka. Znanost in starši se odločajo po lastni volji, v glavnem v prid staršem, ne pa samostojni človeški entiteti, ki se je pravkar rodila.

Ker je najbrž tipično, da sredi ugotavljanja in preiskovanja izbrane problematike svojo temo vidiš že povsod, sta se mi odprli tudi možnosti dveh drugih androginih zadev. Prve so japonske risake. Pri njihovih junakih namreč nikoli ne veš, ali je deček ali deklica. Enaki obrazki za oba spola, zlasti pri njihovih borbenih vsebinah. Prav tako so popačeni glasovi popolnoma identično piskajoči za deklice in dečke. Morda je vse skupaj zgolj zaradi večje enostavnosti animacije.

Pri drugem simbolu gre za cikličnost. Pri igralnih kartah (remi, bridž, kanasta in podobno) se pojavlja as kot najvišja karta – in hkrati tudi najnižja. Simbol, iz katerega vse izhaja in kjer se vse zaključuje, je simbol enosti in popolnosti. Točkovanje omenjene karte je stvar dogovora, še vedno pa ima povzdignjeno moč.

Telesno gledano, in tudi simbolno, se znanost, predvsem družboslovje, rado sklicuje na družbeno določljivost spola, češ da so tako odprte možnosti tudi za drugače čuteče, ujete, telesno nereprezentančne za moški ali ženski spol. Zanimivo, da ravno družba potem spol omeji. Morda liberalna in tolerantna do na primer homoseksualcev ali transseksualcev, transvestitov, androgini tukaj izpadejo. Že spolna usmerjenost je vprašanje, kot sem že večkrat poudarila, pa tavanje med kategorijama, med normami ni dovoljeno. Tisto, kar po eni strani odpira in si mislimo, k sreči je to družbeno pogojeno, tudi zapira – točno določi.

Ne vem, koliko je smiselno predvidevati, da se bo to stanje sprostilo. Glede na prizadevanje gibanj v Ameriki, zlasti androginov, ki želijo doseči moč lastne odločitve, se temu sicer lahko približamo. Lahko pa bo družba to gibanje vzelo le kot eno od mnogih in bo vedela, da pač obstaja. Tam je, tako kot je življenje samo. Včasih, zaradi pretiranega opozarjanja nase kot na problem, ne dosežemo prav ničesar. Opazijo nas, ampak to še ne izboljša našega položaja. Po drugi strani pa je dobro, da nas vsaj vidijo. Morda lahko uspe tudi malemu borcu.

Trendovsko usmerjanje v ustvarjenje nečesa višjega, vsemogočnega (pri ženskah npr. realno Laro Croft, ki bo pametna, lepa, močna, nenadvladana...) pa bi po drugi strani prineslo samozadostnost in popolno bitje, tako moško kot žensko, združeno in nadgrajeno. Kiberprostor ima take ljudi, tehnologija napreduje, želje pa postajajo včasih kar lucidne skupaj z razvojem. Za najstnice je normalno, da si silikonsko povečujejo prsi, tudi razne liposukcije, torej zakaj ne tudi genske spremembe? Ponosni ustvarjalci Dolly so tudi gotovo pričakovali razvoj v tem smislu. Kloniranje človeka z najboljšimi zmesmi in primesmi, da bi se približali popolnosti potemtakem tudi ni daleč, ali pa celo že obstaja. Znanstveni poskusi, ustvariti nekaj, kar se nekomu zdi nedopustno ali celo nemogoče, zamisliti si, se lahko igrajo

z družbo, od družbe pa je odvisno, kako ji bo ideja všeč in v kolikšni meri bomo potemtakem sprejeli te njihove domislice in izume. Ob instant družbi, ki se proizvaja in uveljavlja, ob tem, da imamo nakupovalne centre, ki ponujajo hrano, oblačila, pripomočke za gospodinjstvo in okolico, pa samopostrežne restavracije, ki nam ponujajo identično hrano nam samim (to je instant), se v bližini pojavljajo tudi kompleksi več kinodvoran. Tako lahko delamo do poznega popoldneva, in da ni treba domov, kuhati in potem po nakupih, pa spet domov in zvečer še v kino, da se sprostimo, je lepo vse na enem koncu. Družba, ki nam je pripravila tak tempo, nam ga (tržno usmerjeno) poskuša tudi olajšati. Zato, da bomo še bolj multiopravilni in da ne bo treba več odgovarjati na vprašanje, zakaj ne, bomo pač prilagojeni vedno višjim zahtevam, morda tudi evolucijskim. Kje so opice, pa primitivizem in enostavnost...

Družba včasih res postaja preveč sofisticirana in ponuja prevelike zahteve, in hkrati izzive. S tem, ko želimo doseči vedno boljše položaje v potrošniški družbi, hkrati obstaja moderno, da nastopimo kot skromni ljudje, ki se vračamo h koreninam, k naravnemu, osnovnemu in tisto nadgradnjo delamo le zase, ne da jo moramo komu pokazati.

Interpretacij je toliko kot spolov – kolikor si jih lahko zamislimo...

VI. SEZNAM LITERATURE

BEAUVOIR, Simone de: Drugi spol. Ljubljana: Delta, 1999.

BORNSTEIN, Kate: Spolni izobčenci: o moških, ženskah in nas ostalih. Ljubljana: ŠKUC, 1999.

BRAUNEN, Martin: The Mandala: sacred circle in Tibetan Buddhism – Shambhala. Boston, 1998

ELIADE, Mircea: Zgodovina religioznih verovanj in idej III: Od Mohameda do reformacije. DZS Ljubljana, 1996.

FRAZER, James George: Zlata veja: raziskave magije in religije. Ljubljana: Nova revija, 2001.

HAUKE, Christopher: Jung and the Postmodern: The interpretation of Realities. Routledge, London and Philadelphia, 2000.

HAYS – GILPIN, K., WHITLEY, D.S.: Arheologija spolov. Ljubljana: ŠKUC, 2000.

HILLMAN, James: Insearch: psychology and religion. Spring publications, Inc., Woodstock, Connecticut, 1994.

JOHNSON, Robert A.: Midva: psihologija romantične ljubezni. Ljubljana: Ganeš, 1993

JUNG, Carl Gustav: Religija in psihologija. Ljubljana: Nova revija, 1996. – (Poligrafi; letnik 1 (1996), št. 3 – 4).

JUŽNIČ, Stane: Identiteta. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 1993.

KOBAL, Darja: Temeljni vidiki samopodobe. Ljubljana: Pedagoški inštitut, 2000.

MANDALA: sacred symbols. Thames and Hudson, New York, 1995.

MELETINSKIJ, Eleazar Moiseevič: Bogovi, junaki, ljudje: izbrani članki in razprave. Ljubljana: Založba *cf., 2001.

MILEUSNIĆ – ĐORĐEVIĆ, Dušan: Zmija i zmaj: Uvod u istoriju alhemije. Prosveta / Beograd, 1985.

MUSEK, Janek: Simboli, kultura, ljudje. Ljubljana: Znanstveni inštitut filozofske fakultete. 1990.

PATTERSON, Stephen: Tomažev evangelij. Šmarješke Toplice: Stella, 2001.

PLATON: Simposion in gorgias. Ljubljana: Slovenska matica v Ljubljani, 1960.

SCHWAB, Gustav: Najlepše antične pripovedke. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1988.

SEGAL, Robert A.: The Gnostic Jung. Princeton University Press, New Jersey, 1992.

SØRENSEN, Marie Louise Stig: Gender Archaeology. Polity press, Cambridge, 2000.

Ostali viri (časopisni članki, spletne strani in neobjavljeni intervju)

HORVAT, Tina: Dvospolniki v Sloveniji. Ona (Ženski magazin Dela in Slovenskih novic). Ljubljana, Delo, d.d., leto 4, št. 23, 11.VI. 2002 (str. 17 – 19)

JOGAN, Maca: Se bo androgin uveljavil kot model prihodnosti? Ob Svetozarjevih dnevih. Delo. Ljubljana, Delo, d.d., št. 259, 8.XI. 1989 (str. 4)

KLONARIS, Marija, THOMADAKI, Katerina: Disidentska telesa v digitalni dobi. Maska. št. 5-6, let. XVII., Ljubljana 2000 (str. 35)

SPAINK, Karin: Onkraj dihotomij. Maska, št. 5-6, let. XVII., Ljubljana 2000 (str. 56)

HUMM, Alan: <http://ccat.sas.upenn.edu/~hummm/Topics/Lilith/hermaphrodite.html>

KRAVANJA, Boštjan:

http://www.ethnos.skuc.org/Vsebina/Mediateka/Besedila/Stjanc/freud_sexual.htm

BRENEZ Nicole: Intervju z Mario Klonaris in Katerino Thomadaki, narejen januar – maj 2002 v Parizu.

